

ГІБРИДНІ СІЯНЦІ АЛЛИ ЧЕРНОГУЗ

ТВ 09131-5

ТВ 08188-2

Spuria seedl.

Versicolor seedl.

ТВ 08100-1-22

ТВ 07С-4

ГІБРИДНІ СІЯНЦІ СВІТЛАНИ ЯКОВЧУК

SDB 11-10300 (Clash x Artful)

IB 11-BB120BLT (Ballet Lesson x Tanzanian Tangerine)

SDB 11-1095 (Clash x Artful)

SDB 11-1073 (Webmaster x Neutron)

BB 778N (невідомого походження)

SDB 11-1052 (Webmaster x Neutron)

УКРАЇНСЬКИЙ ІРИС

ЩОРІЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ
УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ІРИСУ
(УСІ)

2012 рік

ГРІШНИЦЯ (GRISHNYTSIA),
Яковчук Світлана, 2012, ТВ

ВАЛЬС КОХАННЯ (VALS KOKHANNIA),
Яковчук Володимир, 2011, ТВ

НЕФРИТОВИЙ ПАЛАЦ (NAFRYTOVY PALATS),
Яковчук Володимир, 2012, ТВ

IX-070115 TB
(POSMISHKA ANGELA × SHEER ECSTASY)

IX-060718 TB
(COFFEE WHISPERS × STARY DZVONAR)

IX-083104 TB
(STARY DZVONAR × RIPPLING RIVERS)

СТРАЖ ІНФАНТИ (STRAZH INFANTY)
Яковчук Світлана, 2012, ТВ

КОРОНАЦІЯ КОРОЛЕВИ (KORONATSIYA KOROLEVY)
ТВ. Ігор Хорош, 2009, ТВ

ЛІНА КОСТЕНКО (LINA KOSTENKO)
Ігор Хорош, 2011, ТВ

IX-082902 TB
(STARY DZVONAR × RIPPLING RIVERS)

IX-082925 TB

IX-074109 TB

ДАВНЯ КАЗКА (DAVNIA KAZKA)
Алла Черногуз, 2010, ТВ

МІЙ ОБЕРІГ (MIY OBERIG)
Алла Черногуз, 2011, ТВ

SDB 00D388-1

SDB 03D626-4

SDB 05D1161

ЗАДИРАКА (ZADYRAKA), Борис Правдивий, 2010, SDB

СПОКУСА (SPOKUSA), Борис Правдивий, 2006, SDB

На обкладинці:
ДЕЛЬФІН І РУСАЛКА (DELFIN I RUSALKA)
Ігор Хорош, 2005
ТВ. 37" (95 см), ML

Лауреат
54-го Міжнародного
конкурсу ірисів у
Флоренції (Італія)
2010 рік

www.irisua.org

SDB 03D642-6

SDB 08GP-1-2

SDB 0852-1

ГІБРИДНІ СІЯНЦІ ІГОРЯ ХОРОША

ГІБРИДНІ СІЯНЦІ БОРИСА ПРАВДИВОГО

**Пропонуємо розміщення рекламних оголошень
у друкованих виданнях УСІ та на офіційному
сайті.**

*У друкованому виданні (бюлетень, інформаційний
листок):*

до 500 знаків 40 грн

більше 500 знаків 70 грн

оголошення з фото та кольоровим оформленням:

на ½ сторінки 100 грн

повна сторінка 150 грн

*На офіційному сайті (розміщення протягом ро-
ку):*

до 500 знаків 80 грн

більше 500 знаків 140 грн

оголошення з фото та кольоровим оформленням:

на ½ сторінки 200 грн

повна сторінка 300 грн

Заявки на рекламні оголошення приймаються

до 15 грудня 2012 року

за електронною адресою

irisua@ukr.net

та за телефоном **(095) 062-20-78**

**ВСІ КОШТИ, ВИРУЧЕНІ ВІД РЕКЛАМИ,
ІДУТЬ НА РОЗВИТОК
СПІЛКИ ТА ІРИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ!**

**ТУТ МОГЛО БУТИ
ВАШЕ ОГОЛОШЕННЯ!**

УКРАЇНСЬКИЙ ІРИС

ЩОРІЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ
УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ІРИСУ

ВИДАЄТЬСЯ З 2012 РОКУ

ВИПУСК №1

Київ 2012

УКРАЇНЬСЬКА СПІЛКА ІРИСУ

УСІ є неприбутковою організацією, яка була заснована 20 березня 2010 року у Києві за ініціативи провідних ірисівників України і офіційно зареєстрована 14 липня 2010 року в установленому законом порядку.

ПРАВЛІННЯ УСІ

Голова правління: **Черногуз Алла Михайлівна**
02094, м. Київ, а/с 35; alla_iris@voliacable.com

Заступник голови правління: **Буйдін Юрій Валерійович**
01014, м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1; irisua@ukr.net

Виконавчий директор: **Монако Олександр Гаврилович**
03027, Київ-27, а/с 10; info@monakoirisgarden.com

Офіційний сайт : www.irisua.org
Електронна пошта УСІ: irisua@ukr.net
Телефон правління УСІ: (095) 062-20-78

На сьогодні до складу УСІ входить 28 членів із різних областей України та 2 колективні члени

ІІ З'ЇЗД УКРАЇНЬСЬКОЇ СПІЛКИ ІРИСУ

ІІ з'їзд УСІ відбудеться в ірисовому саду Олександра Монако (Київська обл., с. Хотов) орієнтовно 27 травня 2012 року. На учасників з'їзду чекає розмаїття нових і найновіших сортів ірисів австралійської та американської селекції. Більшість із них можна буде бачити вперше в Україні і лише в цьому саду. Прохання до всіх членів Спілки, хто планує прийняти участь у з'їзді, повідомити про це до **25 травня 2012** року за тел: 095 87 57 537 або на ел. пошту:

info@monakoirisgarden.com (Монако О.Г.)

ОФІЦІЙНА РЕЄСТРАЦІЯ СОРТІВ

Повідомляємо, що на сьогодні офіційним реєстратором сортів українських селекціонерів членів УСІ в AIS (American Iris Society) є Хорош Ігор Ярославович. Усю необхідну інформацію, з приводу реєстрації сортів, можна отримати безпосередньо у І.Я. Хороша за електронною адресою:

igorkhorosh@ukr.net

СУДДІВСТВО НА ВИСТАВКАХ ТА У ВІДКРИТОМУ ҐРУНТІ

Усім, хто бажає спробувати себе в якості судді на офіційних заходах УСІ (у відкритому ґрунті, виставках та конкурсах), просимо звертатися до Правління Спілки за електронною адресою: irisua@ukr.net

Вам буде вислано відповідні матеріали, з приводу суддівства, для ознайомлення та вивчення.

- ♦ Досягли 18 років;
- ♦ Надіслали до Правління письмову заяву про надання членства в Спілці та дотримання її Статуту;
- ♦ Прийняті до Спілки Правлінням;
- ♦ Сплатили щорічний членський внесок.

Колективними членами Спілки можуть бути трудові колективи будь яких підприємств, установ, організацій, об'єднань, спілок, фондів, спеціалізованих чи фахових об'єднань, які:

- ♦ Зацікавлені діяльністю Спілки;
- ♦ Надіслали до Правління письмову заяву про надання членства в Спілці та дотримання її Статуту, а також копії рішення керівного органу колективу підприємства про вступ до Спілки;
- ♦ Прийняті до Спілки Правлінням;
- ♦ Надали Спілці матеріальну допомогу.

Почесним членом може стати фізична особа, яка має особливі заслуги перед Спілкою. Статус Почесного члена надається Загальними зборами Спілки, за поданням Правління. Почесні члени звільняються від обов'язку сплати внесків.

За результатами щорічної Конференції були визначені наступні суми членських внесків на 2012 рік:

для дійсних членів **200** грн.

для нових членів **300** грн.

З ПИТАНЬ ЩОДО ВСТУПУ У СПІЛКУ ТА СПЛАТИ ЧЛЕНСЬКИХ ВНЕСКІВ ЗВЕРТАТИСЯ ДО ПРАВЛІННЯ УСІ.

ВИСТАВКА БОРІДКОВИХ ІРИСІВ 2012

III Всеукраїнська виставка борідкових ірисів відбудеться орієнтовно **25-27** травня 2012 року у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Відкриття виставки 27 травня о 14.00

26-27 травня виставка працюватиме з 10 до 18 години

Адреса: м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1, (Лаб. корпус №6)

За подальшою інформацією, щодо виставки, стежте на офіційному сайті УСІ.

Прохання до всіх членів УСІ, хто бажає показати свої колекції, повідомити про це Правління Спілки до **25 травня 2012 року**. Під час виставки планується провести виставкове суддівство високих борідкових ірисів.

ЗМІСТ

<i>Вступне слово Голови Правління УСІ</i>	7
II Офіційний симпозиум УСІ з популярності сортів SDB та MDB ірисів	8
II Офіційний симпозиум УСІ з популярності сортів ТВ ірисів	10
Симпозиум РОИ з популярності сортів ТВ та SDB 2011 року	13
Ірисівництво в Україні бути (<i>А. Черногуз</i>)	14
II Всеукраїнська виставка Високих борідкових ірисів-2011 (<i>Ю. Буйдін</i>)	16
I з'їзд Української Спілки Ірису (<i>А. Черногуз</i>)	19
О Старостенках, Вихровых, или как не обмануться при покупке посадочного материала (<i>О. Мо-нако</i>)	22
<i>Довідник ірисівника</i>	25
Садова класифікація та термінологія прийнята в сучасному ірисівництві (<i>Ю Буйдін</i>)	
Фото до опублікованих статей	33
О классификации бородатых ирисов (<i>С. Локтев</i>)	38
Из опыта гибридизации ириса бородатого в Украине (<i>Г. Мамченко</i>)	43
Творець шедеврів - Беррі Блайз (<i>А. Черногуз</i>)	50
В поисках идеальной розовой амены... (<i>Б. Блайз</i>)	54
Техніка гібридизації борідкових ірисів (<i>погляд на проблему селекціонерів зі стажем</i>) <i>С. та В. Яковчук</i>	55

Щорічні загальні збори УСІ (А. Черногуз)	66
Оголошення та реклама	67

© ЩОРІЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ
“УКРАЇНСЬКИЙ ІРИС”
УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ІРИСУ

Загальна редакція, макетування та верстка Юрій Буйдін

Редактор Ірина Мирончук

*Відповідальність за зміст та достовірність наданих
матеріалів несуть їх автори*

*У випадку копіювання чи передруку матеріалів,
посилання на публікацію є обов'язковим*

заслухали звіт Голови Правління, яка підвела підсумки роботи за минулий рік і накреслила плани на наступний. Робота Голови і Правління УСІ була визнана задовільною. Далі почалося жваве обговорення інших питань порядку денного. Один за одним учасники Зборів висловлювали різні цікаві ідеї, що стосуються розвитку ірисівництва в Україні, особливо роботи вітчизняних селекціонерів. С. Яковчук поділилася своїм досвідом відбору кращих сіянців для реєстрації.

Досить цікавим був виступ І. Хороша і його думки про створення Єдиного реєстру сортів ірисів, що вирощуються в Україні. Про етику в ірисівництві та про загальноприйнятні правила при відвідуванні ірисових садів говорив у своєму виступі О. Монако. Говорили також і про благодійну участь членів Спілки в озелененні територій своїх міст і сіл шляхом передачі надлишку посадкового матеріалу ірисів від імені Української Спілки Ірису. Окремою темою розмови наприкінці зустрічі стала ситуація з каталогами приватних колекцій ірисів, адже далеко не всі вони є хоча б задовільними, не те що якісними.

Здавалося б, це приватна справа кожного. Але ж каталог - це невід'ємна частина колекції, свого роду її документ, можна сказати паспорт. А він мало того, що безграмотний, навіть дані про сорт (автор, рік інтродукції) наведені, трапляється, помилково. Звичайно, як тільки в УСІ буде створено Єдиний реєстр сортів ірисів, де буде викладено всі дані відповідно до Check List AIS, всі ці недоречності будуть усунуті. Головне - бажання і все буде з кожним роком краще і краще. Підсумком Зборів стало прийняття рішення про проведення III Всеукраїнської виставки ірисів із виставковим суддівством на ній, II з'їзду УСІ та бюлетеня УСІ в першій половині 2012 року.

Оголошення та реклама

ЧЛЕНСТВО У СПІЛЦІ

Спілка має три категорії членів: індивідуальні, колективні та почесні.

Індивідуальними членами Спілки в кожному календарному році можуть бути громадяни України, громадяни інших держав, особи без громадянства, які:

Догляд за сіянцями

Агротехніка догляду за сіянцями звичайна, як і за всіма борідковими ірисами: вона полягає в своєчасній прополці бур'янів, поливі, боротьбі зі шкідниками та хворобами та підживлюванні тощо.

Відбір сіянців

На наш погляд, окрім процесу запилення є важливим етап оцінки сіянців і їх відбір для подальшого використання у власній *гібридизаційній програмі*, або для *реєстрації*. Ця оцінка зводиться до того, щоб виявити характер успадкування сіянцями тих чи інших властивостей від «батьківських» сортів. Працюючи з сіянцями, ми використовуємо знання про *генотип* та *фенотип*. Наприклад, сіянець ірису може бути низкорослим тому, що він несе в собі «гени карликовості», чи може тому, що не достатньо отримав поживних речовин. Тому, власне, після першого цвітіння сіянців ми відсаджуємо їх на окреме постійне місце, де і досліджуємо їх властивості протягом трьох років.

Якщо фенотип сіянцю залишається без змін, тоді ми відбираємо його для *реєстрації*.

Висновки

Наша стаття про *гібридизацію* борідкових ірисів може здатися складною, а сама *техніка гібридизації* - непосильною, але це лише на перший погляд. Хоча *селекція*, як наука покладається на закони генетики, яка дає можливість пояснити спадковість і передбачити наслідки селекційної роботи, але *гібридизація* - це майже мистецтво, де кожен може спробувати себе у ролі митця!

Щорічні загальні збори УСІ

Алла Черногуз (м. Київ)

Щорічні Збори членів Української Спілки Ірису, що відбулися 17 грудня 2011 року зібрали 19 членів Спілки з різних куточків України, а саме: Дніпропетровськ, Київ і область, Одеса, Тернопіль, Кіровоградська, Рівненська, Сумська та Чернігівська обл., та четверо гостей, двоє з яких пізніше поповнили ряди членів УСІ. Згідно порядку денного,

Вступне слово

Шановні друзі!

Голова Правління
УСІ
Черногуз Алла
Михайлівна

Із радістю вітаємо вас на сторінках нашого бюлетеня, щорічний випуск якого започатковує Українська Спілка Ірису, і який має заповнити собою інформаційні прогалини у вітчизняному ірисівництві.

Одним із основних завдань Української Спілки Ірису, поруч із поширенням в Україні культури ірису як такої, є всебічне сприяння розвитку *гібридизації* в Україні та поширення сортів вітчизняної селекції. І цей бюлетень покликаний стати джерелом інформації про доробок вітчизняних *гібридизаторів* для широкого кола квітників.

Дякуємо всім, хто долучився до створення і випуску цього бюлетеня. Він увібрав в себе багаторічний досвід українських колекціонерів ірисів, вітчизняних *гібридизаторів*. Ідея створення виникла ще у дев'яності роки, коли почалися перші спроби об'єднання ірисівників на чолі з Олегом Амехіним. Нарешті ми змогли втілити ці задуми в життя, і продовжити цю шляхетну справу.

У першому випуску бюлетеня, як і годиться, розміщено матеріали, що стосуються класифікації ірисів, термінології в ірисівництві – це, так би мовити, абетка ірисівника. Також регулярно публікуватимуться результати щорічного опитування членів спілки із популярності сортів високих та карликових борідкових ірисів (так званих симпозіумів), а також симпозіумів Російської та Американської Спілок Ірисів; матеріали з досвіду вирощування і *гібридизації* ірисів в Україні, розповіді про досягнення світової селекції та про найновіші сорти ірисів, що з'являються вперше в Україні.

Маємо велику надію, що запропонований бюлетень стане корисною настільною книгою для всіх ірисівників України: колекціонерів ірисів, *гібридизаторів* і, особливо, ірисівників-початківців.

II ОФІЦІЙНИЙ СИМПОЗИУМ ІЗ 2011 ПОПУЛЯРНОСТІ СОРТІВ ІРИСІВ

Карликові Борідкові іриси (SDB та MDB)

Мета Симпозиуму – визначити найпопулярніші серед членів УСІ, у 2011 році, сорти Карликових Борідкових ірисів (які належать до класів SDB та MDB).

У голосуванні брали участь 14 членів УСІ. Голоси розподілились наступним чином:

Місце		Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
2011	2010				
1	6	WEBMASTER (УЕБМАСТЕ)	6	KEITH KEPPEL	1997
2	-	AWAKE (ЕУЕЙК)	5	BARRY BLYTH	2002
2	21	DEVOTED (ДИВОУТІД)	5	PAUL BLACK	2005
2	6	FIRES OF FIJI (ФАЄЗ ОФ ФІДЖІ)	5	PAUL BLACK	2003
2	5	GLINT (ГЛІНТ)	5	BARRY BLYTH	2001
2	1	JAZZAMATAZZ (ДЖЕЗЕМЕТЕЗ)	5	HEYDI BLYTH	1986
2	-	MUSIC (МЮЗИК)	5	KEITH KEPPEL	1999
2	6	PUSSYCAT PINK (ПУСІКЕТ ПІНК)	5	PAUL BLACK	1906
2	2	SEAFIRE (СІФАЄ)	5	MARKY SMITH	2001
3	6	CAT'S EYE (КЕТС АЙ)	4	PAUL BLACK	2002
3	-	CIRCUS GLOW (СЕКЕС ГЛОУ)	4	PAUL BLACK	2005
3	6	COCOA PINK (КОУКОУ ПІНК)	4	DAVE NISWONGER	1997
3	5	DANCING BUNNIES (ДАНСІН БАНІЗ)	4	PAUL BLACK	2002
3	4	NEUTRON (НЮТРОН)	4	THOMAS JOHNSON	2001
3	4	RINGER (РІНГЕ)	4	KEITH KEPPEL	1997
4	-	ВЕЧОРИ НА ХУТОРІ (VECHORY NA KHUTORI)	3	ІГОР ХОРОШ	2010
4	-	BRIGHT NOTE (БРАЙТ НОУТ)	3	PAUL BLACK	2003
4	21	CASNET (КЕШЕЙ)	3	PAUL BLACK	2000
4	21	SHEROKEE DAUBREAK (ЧЕРОКІ ДЕЙБРІК)	3	BENNETT JONES	1999

розсадний, з посівом у парник. Але існує така статистика (наведена відомим ірисівником Г.І. Родіоненко), що насіння посіяне під зиму дає схожість до 40%, при весняному посіві лише 12%. Обов'язково треба враховувати, що схожість насіння у різних сортів ірисів неоднакова: південні сорти в умовах півночі сходять гірше, ніж місцеві північні сорти. В нашій кліматичній зоні ми використовуємо свій власний метод посіву. Цей метод полягає в тому, що насіння сіється у відкритий ґрунт одразу після збору, в серпні. Посів у нас триває до 1-1,5 місяця, все залежить від кількості зібраного насіння.

Довідка: у 2008 році нами було посіяно 12 тис. насінин (5 тис. карликових сортів, 7 тис. високих борідкових ірисів), у 2010 році було посіяно 15 тис.. Загалом посів тривав півтора місяці. Оскільки насіння було від різних за терміном цвітіння сортів, то збиралося воно поступово, по мірі дозрівання і одразу висівалося.

Висіваємо насіння на глибину 3-5 см, рядами. Відстань між насінинами 2-5 см, між рядами 35 см. Полив при цьому не використовуємо, бо це стимулює проростання насіння, а воно повинно лежати протягом всієї зими і прорости лише навесні. Хоча буває так, що небагато насіння проростає одразу восени і зимує маленькими сіянцями висотою 2-4 см. Це за часту не є небезпечним, так як за достатньої кількості снігового покриву взимку сіянці ні в якому разі не загинуть. Але якщо зима буде дуже холодною з сильними морозами, не характерними для нашої місцевості, не великим сніговим покривом, тоді сіянці можуть загинути. Наш метод посіву в тому і полягає, щоб поєднувати *природний* та *штучний відбір* – ми висіваємо безрозсадним методом, а природно-кліматичні умови нашої зони (північ України, Сумська обл.) вносять свої корективи. В результаті такого методу сіянці виявляються більш пристосованими до наших кліматичних умов.

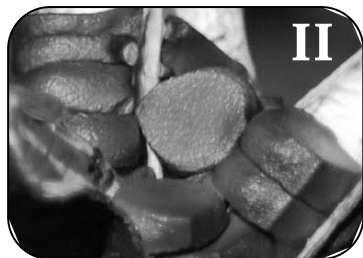
Сіянці, які проростають з насіння знаходяться у такому загущеному стані без пересадки до моменту цвітіння. Під час першого цвітіння, яке настає на другий-третій рік після посіву, найдекоративніші сіянці, пересаджуються на окреме постійне місце, де ми спостерігаємо за ними протягом 2-3 років і визначаємо найкращі за різними характеристиками (ріст, розмноження, якість цвітіння, форма квітки, стійкість до хвороб, зимостійкість та ін.)

За прохолодної погоди процес уповільнюється, а якщо погода стоїть сонячна і спекотна, то дозрівання буде відбуватися швидше. При цьому вкрай важливо не дати коробочкам перезріти так, щоб насіння з них почало висипатися, бо від тоді можна втратити дуже цінний генетичний матеріал **(I)**.

Краще збирати насіння в стадії, коли коробочки набули кремово-коричневого кольору, або зовсім стали коричневими і почали розтріскуватися.

Насіння в дозрілих коробочках **(II)** повинно бути яскравого коричневого (світло-каштанового) кольору, твердої консистенції, округлої або овалоподібної приплюснутої форми. Недозріле насіння – жовтуватого кольору; пересушене – темно-коричнє і зморшкувате **(III)**.

Порада: якщо квітконіс, на якому розташоване майже достиглі «коробочки» з насінням, несподівано зламається під час дощу або сильного вітру, то його можна занурити у ґрунт, біля куща, і «коробочки» дозріють за 1-2 тижні.

Зберігання насіння і його висів

Після дозрівання ми зрізуємо стиглі коробочки з насінням, чистимо і одразу висіваємо у відкритий ґрунт. Іноді посіяти усе стигле насіння не вдається, тому для його зберігання ми використовуємо паперові пакети, або пластикові стаканчики, до яких кладемо і маркувальні стрічки, якими було позначено запилення (вказано батьківські сорти).

Питання стосовно зберігання насіння ірисів може бути суперечним. Кожен гібридизатор використовує свій метод збору та посіву. Він базується на власному досвіді. Існує декілька таких методів. Наприклад, деякі селекціонери використовують посів насіння під зиму, деякі висівають насіння навесні. Також можна вибрати свій спосіб посіву – безрозсадний або

II ОФІЦІЙНИЙ СИМПОЗІУМ ІЗ 2011 ПОПУЛЯРНОСТІ СОРТІВ ІРИСІВ

Карликові Борідкові іриси (SDB та MDB)

Місце		Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
2011	2010				
4	16	CLASH (КЛЕШ)	3	PAUL BLACK	2003
4	6	EL TORITO (ЕЛЬ ТОУРИТО)	3	BENNETT JONES	1997
4	-	FINE IDEA (ФАЙН АЙДІЕ)	3	PAUL BLACK	2005
4	-	LEOPARD PRINT (ЛЕПЕД ПРІНТ)	3	THOMAS JOHNSON	2006
4	16	PAUSE (ПОЗ)	3	BARRY BLYTH	2001
4	-	POPPITY (ПОПІТІ)	3	BARRY BLYTH	2004
4	4	PUDDY TAT (ПАДІ ТЕТ)	3	PAUL BLACK	2002
4	16	PUMPIN' IRON (ПАМПІН АІРН)	3	PAUL BLACK	1990
4	-	SCHOLAR (СКОЛЕ)	3	KEITH KEPPEL	2000

За результатами Симпозіуму були визначені найуспішніші селекціонери, сорти яких є найпопулярнішими серед ірисівників України. Усього у верхній частині таблиці відзначались сорти дев'яти селекціонерів. Голоси між ними розподілились наступним чином:

Місце		Селекціонер, країна	Кількість голосів		Кількість сортів у голосуванні	
2011	2010		2011	2010	2011	2010
1	1	Paul Black, USA	45	55	12	7
2	3	Keith Keppel, USA	18	18	4	3
3	2	Barry Blyth, Australia	16	20	4	4
4	4	Tom Johnson, USA	7	12	2	2
5	7	Bennett Jones, USA	6	10	2	2
6	6	Heidi Blyth, Australia	5	11	1	1
6	8	Marky Smith, USA	5	8	1	1
8	4	Dave Niswonger, USA	4	12	1	2
9	-	Igor Хорош, Україна	3	-	1	-

II ОФІЦІЙНИЙ СИМПОЗІУМ ІЗ 2011

ПОПУЛЯРНОСТІ СОРТІВ ІРИСІВ

Високі Борідкові ірис (ТВ)

Мета Симпозіуму – визначити найпопулярніші серед членів УСІ, у 2011 році, сорти Високих Борідкових ірисів (які належать до класу ТВ).

У голосуванні брали участь 16 членів УСІ. Голоси розподілились наступним чином:

Місце 2011	Місце 2010	Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
1	4	COPATONIC (КОПАТОНІК)	8	BARRY BLYTH	1994
1	1	DECADENCE (ДЕКЕДЕНС)	8	BARRY BLYTH	2004
1	3	SEA POWER (СІ ПАУЕР)	8	KEITH KEPPEL	1999
4	-	EXPOSE (ЕКСПОУЗ)	7	JOE GHIO	2004
4	8	ROMANTIC GENTLEMAN (РОМЕНТИК ДЖЕНТЛІМЕН)	7	BARRY BLYTH	2003
6	-	LOUISA'S SONG (ЛУІЗЕС СОН)	6	BARRY BLYTH	1999
6	-	PHOTOGENIC (ФОТОДЖЕНІК)	6	JOE GHIO	2006
6	4	VIENNA WALTZ (ВІЕНЕ УОЛС)	6	KEITH KEPPEL	2000
6	-	WORLD PREMIER (ВЕЛД ПРЕМІЕ)	6	SCHREINER'S	1998
10	8	ДЕЛЬФІН І РУСАЛКА (DELFIN I RUSALKA)	5	ІГОР ХОРОШ	2005
10	-	DESIGNER LABEL (ДІЗАЙНЕ ЛЕЙБЛ)	5	JOE GHIO	2003
10	-	DINNER TALK (ДІНЕ ТОК)	5	BARRY BLYTH	2006
10	-	DUSKY CHALLENGER (ДАСКІ ЧЕЛІНДЖЕ)	5	SCHREINER'S	1986
10	8	ENJOY THE PARTY (ІНДЖОЙ ЗЕ ПАТІ)	5	BARRY BLYTH	2000
10	-	HOLLYWOOD NIGHT (ХОЛІВУД НАЙТ)	5	ROGER DUNCAN	2001
10	7	LOTUS LAND (ЛОУТЕС ЛЕНД)	5	KEITH KEPPEL	1999
14	-	ANCIENT ECHOES (ЕЙНШЕНТ ЕКОУЗ)	4	BARRY BLYTH	1997
14	-	HAPPENSTANCE (ХЕПЕНСТЕНС)	4	KEITH KEPPEL	2000
14	-	HE CAN DANCE (ХІ КЕН ДАНС)	4	BARRY BLYTH	2003
14	8	HIGH MASTER (ХАЙ МАСТЕ)	4	BARRY BLYTH	2001

ти свій результат за допомогою цих записів у журналі.

Через декілька днів після запилення стане відомо чи відбулося запліднення. Якщо запліднення не відбулося, то зів'яла частина квітки відпаде разом із зав'язю. При вдалому заплідненні станеться протилежне – зав'язь почне рости і збільшуватись у розмірі.

Коробочка розділена на шість камер в яких розвивається та дозріває насіння. Його точна кількість залежить від декількох факторів, головні з яких

це генетичні особливості сорту та вплив погодних умов під час запилення та дозрівання. Тому кількість насінин у коробочці може бути різною. Якщо вона недорозвинена або деформована, то може бути більше або менше камер з насінням. Ми на власному досвіді спостерігали таке явище, наприклад, при запиленні карликових ірисів бордюрними, або інтермедія, коробочки з насінням були деформовані і в них знаходилось лише по декілька насінин, іноді по одній! У високих борідкових ірисів в середньому кількість насінин на одну коробочку складає від 40 до 100 шт. і більше, у стандартних карликових за нормальних умов – від 20 до 70 шт. і більше.

Коробочка з насінням дозріває близько 60 днів. Дуже суттєвим для стадії дозрівання насіння є вплив погодних умов

Треба підв'язати запилену рослину, щоб в подальшому стебло не зламалося під тиском ваги коробочок з насінням (I).

Залишаємо запилений сорт ірису і споглядаємо за процесом дозрівання коробочок.

Збір насіння

За своєю формою насінна коробочка борідкового ірису має округлу або овалоподібну форму, залежно від особливостей сорту (II-III).

Запилений сорт ірису можна не ізолювати. Оскільки, для чистоти експерименту, ми вже позбавились того, що може перешкоджати запиленню (видалили *фоли, стандарти та тичинки*). Після того, як нами було нанесено пилок з «батьківської» рослини на *приймочку* «материнської» процес запліднення відбудеться протягом 2 годин.

На заключній стадії процесу запилення робимо маркування:

Таке маркування обов'язково треба робити, особливо, коли проводилось цілеспрямоване запилення в рамках власної *гібридизаційної програми*. Для маркування використовуємо пластикові стрічки, або бирки, на яких записуємо спочатку «материнський» сорт, ставимо знак схрещування «Ч», далі «батьківський» сорт. Бирки кріплять на стебло за допомогою степлера або нитки. Для записів краще використовувати олівець, так як записи, зроблені маркером, з часом змиваються дощем і вигорають на сонці. Потрібно зробити контрольний запис про запилення і в журналі, вказуючи день, погодні умови та ін. фактори, які супроводжували процес запилення. Це необхідно робити, бо якщо розпочата *гібридизаційна програма* затягнеться не на один десяток років – завжди буде можливість дослідити помилки і проаналізувати.

II ОФІЦІЙНИЙ СИМПОЗІУМ ІЗ 2011 ПОПУЛЯРНОСТІ СОРТІВ ІРИСІВ

Високі Борідкові іриси (ТВ)

Місце		Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
2011	2010				
14	-	IN A KISS (ІН Е КІС)	4	BARRY BLYTH	2002
14	5	PIRATE AHOY (ПАСРЕТ ЕХОЙ)	4	BARRY BLYTH	2006
14	-	PRAGUE (ПРАГ)	4	THOMAS JOHNSON	2005
14	17	QUEEN OF ANGELS (КВІН ОФ ЕЙНДЖЕЛС)	4	SCHREINER'S	1995
14	17	SOCIAL GRACES (СОУШІЕЛ ГРЕЙСІЗ)	4	KEITH KEPPEL	2000
14	-	TERRACOTTA BAY (ТЕРЕКОТЕ БЕЙ)	4	BARRY BLYTH	2005
24	-	КНЯЗЬ ГОЛІЦИН (KNAZ GOLITSYN)	3	АЛЛА ЧЕРНОГУЗ	2009
24	-	AMARILLO FRILLS (ЕМЕРІЛОУ ФРІЛІЗ)	3	BEN HAGER	2002
24	-	BOLD FASHION (БОУЛД ФЕШІН)	3	SCHREINER'S	1998
24	8	BRAZILIAN HOLYDAY (БРЕЗІЛІЕН ХОЛІДЕЙ)	3	SCHREINER'S	1997
24	8	DYNAMITE (ДАЙНЕМАЙТ)	3	SCHEINER'S	1997
24	-	ENGLISH CHARM (ІНГЛІШ ЧАМ)	3	BARRY BLYTH	1989
24	-	FRINGE BENEFITS (ФРІНДЖ БЕНІФІТС)	3	BEN HAGER	1988
24	-	GENUFLECT (ДЖЕНЮФЛЕКТ)	3	JOE GHIO	2001
24	-	HOLD MY HAND (ХОЛД МАЙ ХЕНД)	3	BARRY BLYTH	2003
24	-	INDULGENCE (ІНДАЛДЖЕНС)	3	BARRY BLYTH	2004
24	-	IN THE MORNING (ІН ЗЕ МОНІН)	3	STERLING INNERST	2004
24	8	MACHISMO (МЕЧІЗМОУ)	3	BARRY BLYTH	2004
24	17	MESMERIZER (МЕСМЕРАЙЗЕ)	3	MONTY BYERS	1991
24	-	PARTY'S OVER (ПАТІЗ ОВЕ)	3	DUANE MEEK	2005
24	-	PAUL BLACK (ПОЛ БЛЕК)	3	THOMAS JOHNSON	2003
24	-	RAINBOW SELECTION (РЕЙНБОУ СІЛЕКШІН)	3	GRAEME GROSVENOR	2003
24	-	RARE THAN RUBIES (РЕРЕ ЗЕН РУБІЗ)	3	BARRY BLYTH	2007
24	4	RIPPLING RIVER (РІПЛІН РІВЕ)	3	SCHREINER'S	1995

II ОФІЦІЙНИЙ СИМПОЗИУМ ІЗ 2011 ПОПУЛЯРНОСТІ СОРТІВ ІРИСІВ

Високі Борідкові іриси (ТВ)

Місце		Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
2011	2010				
24	1	SANTA (СЕНТЕ)	3	GEORGE SHOOP / KEITH KEPPEL	1998
24	-	STAIRWAY TO HEAVEN (СТЕВУЕЙ ТУ ХЕВН)	3	LARRY LAUER	1993
24	-	STARRING (СТАРІН)	3	JOE GHIO	2000
24	-	SUPREME SULTAN (СУПРІМ САЛТЕН)	3	SCHREINER'S	1988
24	-	SWEETLY SUNG (СВІТЛИ САН)	3	BARRY BLYTH	2003
24	-	THORNBIRD (ТОНБЕД)	3	MONTY BYERS	1989
24	-	TOUR DE FRANS (ТУР ДЕ ФРАНС)	3	KEITH KEPPEL	2004
24	-	WHO'S YOUR DADDY (ХУЗ ЙО ДЕДІ)	3	BARRY BLYTH	2000

За результатами Симпозіуму були визначені найуспішніші селекціонери, сорти яких є найпопулярнішими серед ірисівників України. Усього у верхній частині таблиці відзначались сорти п'ятнадцяти селекціонерів. Голоси між ними розподілились наступним чином:

Місце		Селекціонер, країна	Кількість голосів		Кількість сортів у голосуванні	
2011	2010		2011	2010	2011	2010
1	1	Barry Blyth, Australia	84	49	19	7
2	2	Keith Keppel, USA	30	40	6	5
2	3	SCHREINER'S, USA	30	35	8	6
4	-	Joe Ghio, USA	24	-	5	-
5	-	Thomas Johnson	7	-	2	-
6	7	Monty Byers, USA	6	5	2	1
6	-	Ben Hager, USA	6	-	2	-
8	-	Roger Duncan, USA	5	-	1	-
8	5	Igor Хорош, Україна	5	6	1	1
10	4	George Shoop, USA	3	11	1	1
10	-	Duane Meek, USA	3	-	1	-
10	-	Graeme Grosvenor, USA	3	-	1	-
10	-	Larry Lauer	3	-	1	-
10	-	Sterling Innerst, USA	3	-	1	-
10	-	Алла Черногуз, Україна	3	-	1	-

Після того, як ми визначилися з сортами ірисів, що претендують на роль «батьківських пар», можна розпочати сам процес запилення.

Зручно розташовуємось біля сорту ірису, квітку якого обрали на роль «материнської».

Видаляємо всі «пелюстки» (*стандарту і фоли*). Тим самим ми позбавляємо можливості комах втручатися в процес запилення. Бо як відомо, *борідка* слугує для приваблювання комах. *Борідки* розташовані на *фолах*, які в свою чергу є «майданчиком для приземлення» комах, що запилюють ірис. Для запилення залишаємо лише *гребні*. Бажано видалити і *тичинки з пиляками*:

Наступний крок – беремо *пилек* із «батьківського» сорту. Пінцетом видаляємо *тичинку з пиляком*. Треба дотримуватися найбільшої стерильності і слідкувати, щоб на пінцеті, після кожного запилення не залишався *пилек* з іншого сорту. Обережно беремо рукою *надрильцевий гребінь* «материнської» рослини і відхиляємо його:

Наносимо *пилек* на *стигму* (приймочку). Бажано запилювати «материнський» сорт *пилком* одного батьківського сорту. Тобто нанести *пилек* одного сорту одразу на всі три *гребені*:

фотоплівки. За температури + 3 С° *пиллок* можна зберігати 1-2 тижні без втрати життєздатності. Якщо зберігати довше, то ці властивості з часом будуть втрачатися.

Враховуючи вплив погодних умов на якість пилку, його можна збирати в суху, сонячну погоду і похмуру, прохолодну але без дощу.

Термін запилення

Тривалість цвітіння квітки борідкового ірису складає 2-3 дні. Запилення проводимо в перший день, в ранкові часи. Після обід ефективність процесу запилення знижується. Це пов'язано з тим, що зранку комахи (бджоли, джмелі та ін.) малоактивні. Вранці, як тільки-но квітка ірису розкриється, потрібно встигнути її запилити, доки не відбулося не бажане запилення комахами.

Сонце також має значний вплив на процес запилення. Оскільки воно в обідні години найактивніше, то від спеки висихає *стигматична рідина* і *пиллок*. В цьому випадку запліднення також не відбувається. У дощову погоду запилення неможливе, через те що *пиллок* намокає і втрачає свої *репродуктивні властивості*. Отже, правильний вибір терміну запилення є надзвичайно важливим, так як він істотно впливає на запліднення.

Деякі слова треба сказати про вплив та участь у процесі запилення *стигматичної рідини*. Поверхня *стигми* (приймочки маточки) – це епідерма, що вкрита волосками, які затримують *пиллок*. Клітини епідерми виділяють *стигматичну рідину*, до складу якої входять вуглеводи, ліпіди, ензими і яка активізує функцію *пилкових зерен*, з яких потім в подальшому розвиваються *пилкові трубки*, що несуть чоловічі полові клітини до яйцеклітини.

Особливості процесу запилення

Для ефективної роботи в своїй гібридизаційній роботі ми використовуємо наступні інструменти: пінцет, олівець, маркувальні стрічки, степлер та робочий журнал для ведення записів.

СИМПОЗИУМИ РОІ ІЗ ПОПУЛЯРНОСТІ СОРТІВ ВИСОКИХ ТА КАРЛИКОВИХ БОРІДКОВИХ ІРИСІВ У 2011 РОЦІ

Наші колеги з Росії (РОІ) щорічно проводять опитування серед своїх членів.

Публікуємо верхні частини підсумкових таблиць:

ВИСОКІ БОРІДКОВІ ІРИСИ (ТВ)

Місце		Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
2011	2010				
1	3	DECADENCE (ДЕКЕДЕНС)	11	BARRY BLYTH	2004
1	1	COPATONIC (КОПАТОНІК)	11	BARRY BLYTH	1994
1	9	SANTA (СЕНТЕ)	11	GEORGE SHOOP / KEITH KEPPEL	1998
4	3	DRAMA QUEEN (ДРАМА КВІН)	9	KEITH KEPPEL	2003
5	46	BEFORE THE STORM (БІФО ЗЕ СТОРМ)	8	STERLING INNERST	1989
5	119	MESMERIZER (МЕСМЕРАЙЗЕ)	8	MONTY BYERS	1991
5	15	SWEETLY SUNG (СВІТЛИ САН)	8	BARRY BLYTH	2004
8	3	LOUISA'S SONG (ЛУІЗЕС СОН)	7	BARRY BLYTH	1999
8	69	MANDARIN MORNING (МЕНДАРИН МОНІН)	7	BARRY BLYTH	2002
8	10	ROMANTIC GENTLEMAN (РОМЕНТИК ДЖЕНТЛМЕН)	7	BARRY BLYTH	2003

КАРЛИКОВІ БОРІДКОВІ ІРИСИ (SDB)

Місце		Назва сорту	Кількість голосів	Селекціонер	Рік інтродукції
2011	2010				
1	11	MUSIC (М'ЮЗИК)	8	KEITH KEPPEL	1999
2	2	WEBMASTER (УЕБМАСТЕ)	7	KEITH KEPPEL	1997
3	44	BEE'S NEES (БІЗ НІЗ)	6	BARRY BLYTH	1994
3	2	JAZZAMATAZZ (ДЖЕЗЕМЕТЕЗ)	6	HEYDI BLYTH	1986
3	11	МУЦИЙ СЦЕВОЛА	6	СЕРГЕЙ ЛОКТЕВ	2005
3	4	RINGER (РІНГЕ)	6	KEITH KEPPEL	1997

Ірисівництву в Україні бути...

Алла Черногуз (м. Київ)

Минуло трохи більше року з дня офіційної реєстрації нашої громадської організації — Української Співки Ірису (УСІ). Багато це чи мало? Звісно, це надзвичайно малий термін, щоб робити висновки про нашу роботу і взагалі про життєспроможність Співки як такої. Хоча слід сказати, що і на цьому етапі зроблено чимало, враховуючи те, що вся робота побудована виключно на ентузіазмі та добрій волі членів Співки, її Правління. За цей час, у Києві проведено дві виставки Високих борідкових ірисів, на яких продемонстрували сорти ірисів зі своїх колекцій загалом 9 ірисівників з різних регіонів нашої країни. Тисячі киян і гостей міста мали можливість ознайомитися з найновішими сортами ірисів відомих у всьому світі гібридизаторів США та Австралії, а також і з сортами та сіянцями вітчизняної селекції. Регулярно проводяться щорічні опитування членів УСІ щодо популярності сортів Високих та Карликових борідкових ірисів, результати яких публікуються для широкого загалу. З часом ми будемо включати в свої опитування і сорти Інтермедія та Бордюрних борідкових ірисів. Першою ластівкою стала зустріч ірисівників безпосередньо в ірисовому саду: перший з'їзд УСІ, що пройшов на Сумщині у 2011 році.

Звичайно, на цьому етапі багато речей потребують вдосконалення, але «шлях подолає той, хто йде». Отже, будемо рухатися нашою стежиною, будемо набиратися досвіду в своїй роботі, і виконувати основне завдання Співки: розвиток ірисівництва загалом і популяризація сортів вітчизняної селекції зокрема. Дуже приємно, що до нас приходять ірисівники-початківці, з якими ми з радістю ділимося і будемо ділитися своїм досвідом вирощування ірисів, боротьби з хворобами і шкідниками і, звичайно, секретами запилення. Наші з'їзди допомагають ознайомлюватися з асортиментом сортів, які вирощують члени Співки: як зарубіжних новинок, так і з доробком вітчизняних гібридизаторів. Саме спілкування та обмін досвідом гібридизації допомагає підвищувати рівень вітчизняних сортів. Цьому сприяє значною мірою і наявність в садах найновіших сортів від селекціонерів з усього світу, що дає змогу влити «свіжу кров» у гібридизаційну роботу.

Географія наших ірисових садів досить широка — від півночі (Сумщина) до півдня (Одеса), від сходу (Кіровоград)

Підбір батьківських пар

Коли гібридизатор визначається з метою запилення та її цілями, він переходить до головного етапу — це підбір «батьківських пар», а саме обирає сорти, які будуть виконувати роль «матері» і «батька». Існує професійна думка світових селекціонерів, що сіянець, як правило, отримують від «материнського» сорту розгалуженість та розмір суцвіття, форму квітки, стійкість до погодних умов (зимостійкість), та ін., а від «батьківського» сіянець наслідую колір квітки. Але це лише припущення і поки що цього факту ще ніхто не довів і не спростував. Тож гібридизатор на власному досвіді повинен сам визначати за яким принципом і в якій мірі нащадки успадковують від батьків ті чи інші ознаки і властивості. Стосовно цього обов'язково потрібно вести записи у власному робочому журналі.

Під час підбору сортів ірисів, що претендують на роль «батьківських пар», необхідно використовувати сорти з високим рівнем прояву властивостей. Це можуть бути наявність рогів, сильна гофрованість, розрізанопилюстковість, велика кількість суцвіть, високий коефіцієнт розмноження, стійкість до хвороб, висока зимостійкість та ін. Можна скласти список сортів для своєї *гібридизаційної програми* і провести між ними цілеспрямоване запилення.

Але ці сорти можуть не співпадати за часом цвітіння, тому скажемо декілька слів про те, як збирати та зберігати пилок для запилення.

Збір та зберігання пилку

Пилок збирають рано в ранці після розкриття квіток. Від теплого сонячного проміння *пиляк* починає розкриватися і *пилок* стає пухким та придатним для запилення. Його можна зірвати і одразу запилити потрібний сорт. А можна покласти на зберігання, щоб запилити сорт більш пізній за терміном цвітіння. Для цього ми використовуємо такий метод зберігання пилку:

Пиляк тендітно зривають пінцетом, дотримуючись при цьому найбільшій стерильності. У *пиляка* видаляємо ніжку та зайві тканини. Кладемо до паперового конверту, або до пластикової касети, що використовується для зберігання

До чоловічої репродуктивної частини квітки ірису відносять - *тичинку з пиляком*, на якому розташований *пиллок* (*пилкові зерна*):

Репродуктивні частини квітки ірису ділять на *фертильні* (тичинка, маточка), і *стерильні* (оцвітина).

Окрім погодних умов, що впливають на результат запилення, велике значення має якість пилку. Тож розглянемо його специфічність. Нормальний пиллок повинен бути пухким, білувато-кремового кольору і легко наноситися.

Не репродуктивні сорти ірисів є стерильними, тобто зовсім не мають пилку:

Іноді погодні умови впливають на якість пилку. В дуже спекотну погоду він може не утворюватись, або сильно висихати — в цьому випадку його не можливо нанести на жіночий орган — стигму, а в дощову погоду пиллок намокає і втрачає свої репродуктивні властивості.

до заходу (Львів). І це є показово, адже Україна знаходиться в сприятливій для ірисівництва зоні. І надалі Співка буде сприяти тому, щоб культура ірису завоювала всі куточки України, адже згідно Статуту завдання УСІ — поширення культури ірису саме в Україні, а не лише у власному саду.

Трохи про гібридизацію. Не можна не сказати добрих слів про людей, котрі своїми руками творять красу — про українських гібридизаторів. Дуже прикро чути, що ми не здатні створити такі сорти, як в США чи Австралії. І не треба. Ми створимо свої, власні, які будуть набагато стійкіші до хвороб, витриваліші. Можливо, і це зрозуміло, за браком досвіду, ще далеко не всі вітчизняні сорти можуть конкурувати з зарубіжними щодо форми і візерунку квітки. Але ж деякі можуть! І тим приємніше, що про українські сорти за кордоном знають і їх цінують. Серед вітчизняних гібридизаторів не лише початківці, а й люди, чиє ім'я відоме в Європі і США, чий сорт не раз входили в еліту кращих на європейських конкурсах.

Ми прагнемо, щоб Україна ввійшла в авангард світового ірисівництва, і вважаємо, що для цього є всі передумови. Але це стосується в перше чергу якості наших сортів, а не їх кількості. Адже за цим показником минулого року ми вже обігнали навіть Росію, вийшовши на третє місце в світі за кількістю зареєстрованих сортів.

Важливим питанням, що ним стала опікуватися Співка, є випуск електронного Реєстру всіх сортів ірисів, що вирощуються в Україні. З існуванням такого Реєстру кожен зміг би отримати інформацію про той чи інший сорт ірису. Роботи дуже багато, кожен член УСІ має надати свої каталоги для внесення в Реєстр. На жаль, зараз це роблять одиниці. Ми сподіваємось, що згодом кількість небайдужих зросте, і кожен член Співки буде вболівати за її роботу, бо всі ми об'єднані спільним інтересом, який носить коротку, але таку красиву назву — ірис. І кожен зробить свій корисний внесок у цю справу.

Важливою віхою роботи Співки стало створення сайту УСІ, де можна прочитати всі новини з життя УСІ, познайомитися з сортами вітчизняної та побачити новинки зарубіжної селекції, які з'являються в Україні, а також прочитати статті, які стосуються культури ірису. Там же можна буде знайомитися і з представниками іншого класу ірисів — Неборідкових,

культура яких мало відома в Україні. А ці чудові представники ірисової родини просто вимагають іншого до себе ставлення, оскільки на відміну від Борідкових вони незамінні в ландшафтному дизайні. І Спілка буде всебічно сприяти популяризації Неборідкових ірисів, в першу чергу ірисів Спурія та Сибірських.

Ми розуміємо, що наші завдання в ірисівництві окрім нас ніхто не розв'яже. Тут важлива позиція кожного члена Спілки. Якщо хтось з якихось причин не завжди може зробити щось корисне для Спілки – не біда. Головне, щоб він схвалював і підтримував діяльність Спілки. Той хто ясно уявляє, куди прийшов і готовий допомагати в конструктивній роботі не словом, а ділом - саме такі люди і будуть рухати вперед справу УСІ. Спілка має зосередитися в першу чергу на конструктивній роботі. Ми віримо у злагоджену та щирю співпрацю членів Спілки, адже в УСІ зібралися невтомні трудівники, інтелігентні, доброзичливі і просто красиві душею люди, бо тільки такі люди можуть закохатися до нестями в красу, тільки в їх душі квітне ірисовий рай.

Наше життя багатогранне, у кожного є безліч різних обов'язків, робота, господарство, але якщо ми називаємо себе ірисівниками не для красного слівця, то ми просто повинні думати і діяти спільно в ім'я нашої спільної мети, в ім'я ірису, заради якого й існує Спілка. І тільки тоді, коли кожен із нас буде займати таку позицію, тільки тоді на ірисівництво України чекає успіх!

II Всеукраїнська виставка Високих борідкових ірисів-2011

Юрій Буйдін (м. Київ)

27-29 травня 2011 року в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України (НБС) відбулася II Всеукраїнська виставка високих борідкових ірисів. Ця подія відбулася вже другий рік поспіль. Регулярні виставки ірисів були започатковані 2010-го року НБС та громадською організацією "Українська спілка ірису" (УСІ), яку було створено у 2010 році за ініціативи провідних ірисівників України.

здіянні в самому процесі запилення. Бо, як відомо, квітка - це репродуктивний орган рослини, який забезпечує статеве розмноження, а саме, процеси запилення, запліднення і утворення плодів та насіння.

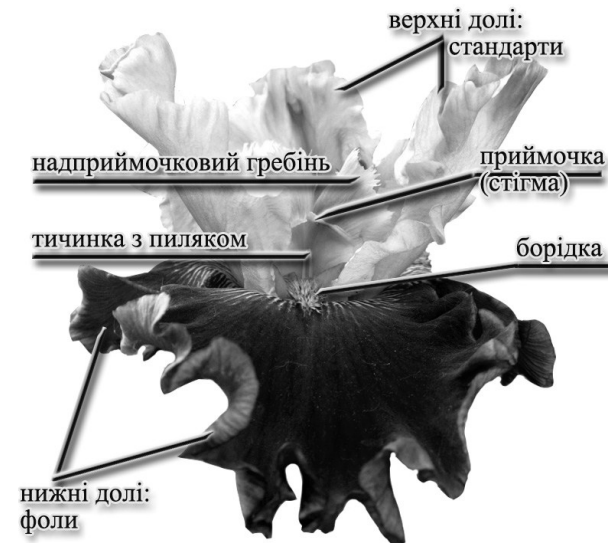

Рис. Основні складові квітки ірису та її генеративні частини

Квітка ірису двостатева, тобто на ній розташовані і жіночі і чоловічі репродуктивні органи:

До жіночої генеративної частини квітки ірису відносять - *надприймочковий гребінь* та *стигму* (приймочка), куди наноситься пилок і яка вкрита липкою *стигматичною рідиною*:

схрещування, завжди має підвищені життєздатність, продуктивність, ріст, стійкість проти шкідників, хвороб тощо.

Краще піти шляхом *методичного цілеспрямованого* способу запилення ірисів, ставлячи перед собою певну мету. Власне це і називається створити *гібридизаційну програму*. Наведемо приклад створення власної *гібридизаційної програми*. Наприклад, у вашій колекції ірисів є улюблений сорт (уявно позначимо його літерою **A**), що відрізняється від інших сортів міцним стеблом і має найбільшу кількість бутонів та великі красиві гофровані квітки, але цей сорт нестійкий до бактеріальної гнилі. І є сорт, який проявляє кращі захисні функції до цієї хвороби (уявно позначимо його літерою **B**), але при цьому він має тонке стебло і слабо гофровану форму квітки.

На сьогодні є відомим той факт, що найстійкішими до хвороб ірисів є старі (*диплоїдні*) сорти, але за декоративними якостями вони значно поступаються сучасним (*поліплоїдним*) сортам. Тож для своєї програми ви можете обрати один, або декілька старих сортів, які за своїми властивостями мають найбільший рівень прояву стійкості до хвороб.

Отже, за законами генетики, при схрещуванні двох таких сортів (**A** × **B**), у їх нащадків виникнуть різні комбінації ознак. У подальшому процесі методично відбираються саме ті сіянці, котрі в однаковій мірі матимуть міцне стебло, велику кількість бутонів, красиву гофровану квітку і будуть мати високу стійкість і менше уражатися бактеріальною гниллю. Можливо тоді, отримані Вами сіянці, стануть справжніми новими сортами.

Гібридизація ірисів

Щоб розпочати власну *гібридизаційну програму* потрібно знати техніку самої гібридизації. В першу чергу потрібно знати особливості будови квітки ірису та процесу запилення, вміти визначати стадію дозрівання насіння, знати як його зберігати і коли правильно висівати, знати, час появи перших сіянців і особливості догляду за ними. Також конче необхідне знання про якість пилку (*фертильність*), які зовнішні та внутрішні фактори впливають на процес запилення та схожість насіння. Тож про всі ці аспекти в деталях.

Щоб правильно розпочати запилення треба знати будову квітки ірису і які основні її генеративні частини будуть

Учасники виставки

Цієї весни борідкові іриси знову порадували своїм прекрасним цвітінням. Виставка викликала величезний ажіотаж не тільки серед колекціонерів цієї незрівнянної квітки, але й серед звичайних киян і гостей нашої столиці. За два з половиною дні проведення виставки її відвідали близько п'яти тисяч цінителів прекрасного.

У порівнянні з минулим роком на виставці було представлено 9 колекцій ірисівників з різних регіонів України (у минулому році таких колекцій було 7). На виставці можна було побачити більше 800 сучасних сортів високих борідкових ірисів (більше 1000 експонатів).

Найпредставленішими були колекції ірисівників Київської області. По-перше, це колекція Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (куратор, к.б.н. Ю.В. Буйдін), які представили близько 80 сортів ірисів сучасної закордонної й вітчизняної селекції. По-друге, одне з найсучасніших зібрань ірисів в Україні - колекція ірисівника-любителя О.Г. Монако із с. Хотов, Київської області, де він показав близько 150 суцвіть високих борідкових ірисів. Також, слід відзначити, колекцію З.К. Глуменко із с. Мала Снітинка, Фастівського р-ну, Київської області, яка представила більше 100 сортів сучасних борідкових ірисів. З північної частини Київщини, свої рослини (близько 30 експонатів) привіз відомий ірисівник і гладиолусівник-любитель Самойленко І.Г.

Як завжди якістю зрізаних квітів найбільше вразила колекція родини Якименко із Чернігівської області. Колекціонери продемонстрували близько 150 культиварів високих борідкових ірисів різноманітної кольорової гами.

Також Чернігівщину представили Прилуцька дослідна станція УААН та науковий співробітник цього закладу і колекціонер ірисів Г.С. Мамченко, які продемонстрували близько 50 сортів борідкових ірисів.

Полтавську область репрезентувала голова правління УСІ - Черногуз Алла Михайлівна. Серед її експонатів було близько 150 сортів, як іноземної селекції, так і її власні зареєстровані сорти і сіянці, які проходять заключну оцінку.

Південний регіон був представлений колекцією родини Троїцьких із м. Миколаєва, де було показано близько 50 сортів зарубіжної селекції та власних перспективних сіянців.

І нарешті, одним із найбільших стендів був стенд селекціонера-ірисівника з м. Тернополя І.Я. Хороша. Він продемонстрував близько 150 сортів борідкових ірисів, більшість з яких власної селекції. Це як зареєстровані сорти, так і перспективні сіянці. Незабутні враження у відвідувачів залишилися від сортів І.Я. Хороша «Дельфін і Русалка» та «Серце Океану», з яких перший минулого, а другий цього року, на престижному Міжнародному конкурсі ірисів у Флоренції (Італія), потрапили у десятку кращих сортів! Це надзвичайно висока відзнака у галузі ірисівництва, з чим ми, користаючись із нагоди, від щирого серця вітаємо Ігоря Ярославовича, і бажаємо подальших успіхів у селекційній роботі.

Також, слід відзначити, що вже вдруге поспіль крім ірисів, відвідувачі могли помилуватися експозицією півоній, колекції Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (куратор, к.б.н. В.Ф. Горобець). Такого роду виставка в ботанічному саду проходить не вперше. Квітникарі-аматори зі стажем добре пам'ятають виставки, які організовувалися в Саду наприкінці ХХ - початку ХХІ століття, де демонструвалися сотні сортів півоній колекції НБС, що на сьогодні носить статус Національного надбання України. Цього року було представлено 70 сортів півоній (близько 350 експонатів), як закордонної, так і вітчизняної селекції.

никогда не получит имя и не станет сортом, тем не менее некоторые из них будут в родословной истинно розовой амены, поскольку на них уже сделаны опыления и запланированы новые в будущем.

Перевод с англ. А. Монако.

Техніка гібридизації борідкових ірисів (погляд на проблему селекціонерів зі стажем)

Світлана та Володимир Яковчук (м. Ворожба)

Селекція ірисів – основне визначення та її методи

Селекція - це наука, яка вивчає методи створення та вдосконалення сортів та гібридів.

Основними методами селекції загалом і зокрема селекції ірисів є *гібридизація та відбір*. За допомогою самого *відбору* не можна отримати принципово нові властивості у ірисів, так як він відбувається в межах генотипу того чи іншого виду. Тому для отримання нових сортів ірисів використовують *гібридизацію*.

З чого починається *гібридизація* ірисів? В першу чергу, з мети, яку має поставити перед собою гібридизатор. Потрібно визначитись, чи просто провести запилення квіток ірису і отримати від них чудові сіянці, чи може варто розпочати зі створення *гібридизаційної програми* і вивести власний сорт з новими якостями та властивостями. Перше отримати, звичайно, легше і швидше, бо для цього можна хаотично запилювати різні сорти ірисів між собою. Що стосується другого, то щоб розпочати власну *гібридизаційну програму* (лінію) потрібно мати навички і знання законів генетики. Тих, хто займається запиленням сортів ірисів - називають *гібридизаторами*, а тих, хто шукає нові методи для створення сортів та гібридів називають *селекціонерами*.

Якщо йти шляхом *хаотичного* запилення сортів ірисів, або й того гірше, збирати і висівати лише самозапильні коробочки і отримувати від них сіянці, не використовуючи знання генетики, то з часом можна спостерігати як з року в рік ці сіянці будуть «вироджуватись», бо як відомо перше покоління гібридів, одержаних у результаті неспорідненого

В поисках идеальной розовой амены...

Б. Блайз, (Австралия)

Когда мы запускали нашу программу гибридизации в 1963 году, нашей целью было улучшение биколор и амен у Высоких бородатых ирисах. Более конкретные черты это приобрело после первого цветения Sunset Snows. Это была небольшая какао-розовая амена из Новой Зеландии, которая открывала большие перспективы. Мы вообразили все возможные производные цветочные комбинации, прежде всего качественную розовую амену с чистыми белоснежными стандартами и великолепными розовыми фоллами и всеми другими деталями, имеющимися в синих, желтых или белых Высоких бородатых ирисах.

В этом поиске прошло почти 50 лет, и среди 250 000 сеянцев до сих пор нет того долгожданного цветка, удовлетворяющего все наши требования. Во всех существующих всегда чего-то не хватает, будь то чистый белый стандарт, истинно розовый фолл, недостаточное ветвление или другие мелкие недостатки, которые говорят «Я думаю, что ещё одно поколение, и он там будет», - но мы приближаемся.

За последние три сезона мы видели некоторые качественные улучшения (розовой амены), хотя в то же время был дрейф в сторону других расцветок, поэтому мы сделали несколько новых опылений для улучшения розовой амены. Во всех других линиях наших сеянцев так же произошли некоторые улучшения.

После долгих часов зимней скуки в Орегоне наш друг Кит Кеппел, пройдясь по родословным сеянцев розовой амены, сосчитал, что Sunset Snows появлялся там более 1200 раз, таким образом, возможно все эти свойства присутствовали там изначально.

На фото - подборка сеянцев последних трёх сезонов для дальнейшей работы с целью получения так желанной розовой амены. При рассмотрении их вы увидите, что у немногих из них белоснежные стандарты, те, у которых белые стандарты - различная расцветка фоллов, недостаточно яркие фоллы или плохое ветвление. Возможно ни один из них

Правління УСІ висловлює величезну подяку всім учасникам виставки, як тим, хто надав свої рослини, так і тим, хто взяв активну участь у її оформленні. А також, користаючись із нагоди, запрошуємо всіх любителів ірису вступати до УСІ, брати активну участь у її діяльності і відповідно демонструвати свої квіти на наступних виставках. Ми зобов'язані показувати красу нашої улюбленої квітки людям!

І з'їзд Української Спілки Ірису

Алла Черногуз (Київ)

Сезон цього року видався досить непоганим для більшості регіонів, погода сприяла хорошему росту рослин і їх цвітінню. І в житті Спілки він теж не залишився непоміченим. Нами успішно була проведена уже традиційна виставка ірису в Національному ботанічному саду ім. Гришка, а також відбулась ще одна знаменна для нас подія – пройшов Перший з'їзд УСІ.

Приємно відзначити, що першопрохідцями в цьому плані стала наша талановита молодь – подружжя Світлани та Володимира Яковчуків з міста Ворожба Сумської обл. люб'язно запросили колег відвідати їхній сад. Всі, і в першу чергу господарі, трохи хвилювалися, адже досвіду ніякого, хіба що розповіді тих ірисівників, які відвідували такі заходи в Москві чи Краснодарі. Але не так все страшно, як здається...

Складно було визначитися з датою проведення (хоч і не з першого разу, але нам пощастило: все було вчасно). Далі постало питання – як дістатися: організовано з Києва чи хто як зможе. Все-таки це далеченько, майже на кордоні з Росією. Вирішили так: кому зручно – збираємося в Києві і їдемо поїздом (4 години з комфортом спілкуємося і відпочиваємо), кому не підходить – їде самостійно.

Отже, добиралися обома способами, декому, а саме Ірині Лукавій зі Львова, прийшлося виїхати в переддень, щоб потрапити вчасно. Оце справжня фанатка своєї справи! Проїхати тисячу кілометрів для споглядання улюблених квітів – це про щось говорити...

Близько 11 ранку поїзд прибув на станцію Ворожба, де нас уже чекали два автомобілі і як поважних гостей доставили

в садибу Яковчуків, куди вже приїхали представники Львова, Кіровограда та Чернігівщини. Всього зібралося 12 чоловік із різних куточків України. Привітання, радість знайомства, з перших же хвилин склалося враження, що ми сюди приїхали не вперше в житті, а щонайменше – вдесяте. Ось така легка, привітна і невимушена атмосфера запанувала серед нас. Перше, що було приємно відмітити, це гарно і зі смаком оформлена доріжка до ірисового саду. Там були і озерця з фонтанами і лататтям, і всілякі дрібнички садового дизайну, що милували око. І ось ми в саду. Побачивши таку масу квітів, колеги ахнули від захоплення, адже майже скрізь сезон пішов на спад, а тут був саме пік цвітіння. Добре зробили, що перенесли дату, вийшло якнайкраще.

Отже, всі зайві речі складено в гарненькій альтанці, власноруч збудованій господарем саме до цієї події, і мерщій до ірисів... Ось тут і знадобилися завбачливо подаровані господарями блокнот із символікою з'їзду та ручка. Записували все, що кого цікавило. Абсолютна більшість сортів мали етикетки з назвою, що є надзвичайно зручно і говорить про високий рівень колекції та грамотне її оформлення. Цим самим була знята ціла низка запитань типу: А що це? А ото що за сорт? А де ваші сорти? На все це в кожному куші стояла відповідь у вигляді смужки цупкого паперу, скріпленої степлером навколо квітконосу. Залишалось лише роздивлятися і читати, читати і роздивлятися. А дивитися було на що: це і багато сортів селекції Володимира та Світлани (а вони займаються кожен своїм напрямом), і їхні сіянці, розміщені на двох чи навіть трьох ділянках, і, звичайно, сорти зарубіжної селекції. Оскільки в Ворожбу приїхали і бували ірисівники, і ті, хто займається власною селекцією, і початківці, то, зрозуміло, що кожен все це споглядав зі своєї точки зору. І кожен отримав від того процесу велике задоволення. Хтось зрадів, побачивши якийсь із відомих сортів «вживу», бо до цього тільки чув про нього, хтось милувався сортами господарів і розпитував, як же таке диво можна виростити.

Світлана тут же люб'язно провела майстер-клас по запиленню ірисів, детально показала, як і за допомогою чого це треба робити. Треба було бачити дорослих людей, які з величезною увагою ловили кожне слово і заглядали хіба що не

- ♦ Відвідайте якомога частіше сади інших селекціонерів, щоб бути в курсі того, чим вони займаються. Саджайте в своєму саду якомога більше новинок.
- ♦ Робіть якомога більше схрещувань, намагайтесь виростити якомога більше сіянців від кожного схрещування.
- ♦ Намагайтесь робити зворотні схрещування при будь-якій можливості...
- ♦ ... набагато продуктивніше працювати з потомством вдалого сіянця, ніж повертатися до його батьків.
- ♦ Майте терпіння...
- ♦ Ідіть будь-якою дорогою при роботі з вашим сіянцем, не бійтесь залучити іншу лінію, якщо вважаєте це за потрібне.
- ♦ Будьте сміливі. Використовуйте найвіддаленіші схрещування...
- ♦ Якщо лінія слабне, має погане розмноження чи інші недоліки – залиште її.
- ♦ Будьте щедрими! Діліться пилком чи сіянцями, підтримайте порадою. Не тримайте секретів.

Ось такі, можна сказати, заповіді для початківців. То ж вперед, можливо і на вас чекають нагороди, але найважливіша - то є момент творчості, адже кожна створена вашими руками квітка неповторна, бо вона така єдина. І нехай вона спочатку далека від витворів Блайза, але все попереду. Треба лише вдосконалити візерунок, форму, відтінок.... І так без кінця-краю, бо природа і фантазія невичерпні. А досвід Він прийде, повірте в себе і випустіть на волю рожевого птаха – мрію, яка живе в кожному із нас.

З радістю пропонуємо вам прочитати невелику статтю та ознайомитись з надзвичайно цікавими фото, люб'язно наданими нашої Спілці видатним австралійським гібридизатором Б. Блайзом (B. BLYTH), сорти якого знає увесь ірисовий світ. Зокрема, представлено фото сіянців, що використовуються ним для удосконалення рожевої амени, створенню якої, гібридизатор присвятив сорок років невтомної праці.

спробувати себе в гібридизації ірисів, повинен в першу чергу в своїх запиленнях використовувати величезний потенціал сортів Беррі Блайза. Незважаючи на свою зайнятість, та провідну позицію в світовому ірисовому «табелі про ранги», Беррі був і залишається доступною, легкою в спілкуванні людиною,

навіть з ірисівниками-початківцями. Не було такого листа, на який би вчасно не була надана вичерпна відповідь чи роз'яснення з того чи іншого питання: чи то замовлення нових сортів, чи поради щодо строків висіву насіння, чи проста розповідь про погодні умови (пожежі, повені, якими так багата Австралія).

Переступивши рубіж сімдесятиріччя, Беррі Блайз залишається невтомним творцем все нових і нових шедеврів, з кожним роком удосконалюючи мрію свого життя, ту, якій віддав більше сорока років творчої праці – створення і вдосконалення рожевої амени. На цьому шляху (до речі, такі ж цілі поставили перед собою і американські гібридизатори Дейв Нісуонжер та Алан Есмінжер) зроблена величезна робота, зареєстровано декілька сортів, але, як відомо, досконалості немає меж.

Як написав сам Беррі у своїй статті, розміщеній у «The IRIS Year Book, 89», «приблизно п'ять років тому* мені вдалося отримати перші рожеві амени, тому я поставив перед собою нове завдання – додати до рожевої амени блакитну борідку, на що піде, у крайньому випадку, іще сорок років пошуку...».

Рухаючись цим шляхом, на сучасному етапі Блайз отримав уже багато чудових сіянців і сортів (про це мова в окремій статті).

Виходячи з власного величезного досвіду гібридизації ірисів, Беррі Блайз сформулював деякі правила, корисні кожному, хто займається або планує зайнятися цією цікавою і неординарною справою. В скороченому варіанті вони мають такий вигляд:

- ♦ Обирайте для запилення такі пари, з якими ще не працювали...

* мова йде про вісімдесяти роки

через лупу в ту квітку – де ж там ті тичинки і де та приймочка, бо ж дійсно це знають далеко не всі. Дуже цікаво було ходити серед величезної кількості сіянців і вкотре переконуватися, яка то важка праця – від насінини до сорту «викохати» ірис. І ще спіймала себе на думці: відвідувати сади колег треба якомога частіше, обмінюватися досвідом, брати все краще, адже світове ірисівництво не стоїть на місці, розвивається шаленими темпами. І ми повинні встигнути, не відстати, а для цього наші темпи мають бути вдсятеро шаленіші, якщо ми хочемо, щоб про нас дізналися. Праця і ще раз праця! Не треба боятися сказати добре слово на адресу колеги, якщо він того вартий (а кожен з нас уже тим вартий, що є членом УСІ).

Учасники з'їзду

Приємно спілкуватися з однодумцями, запитання - відповіді і все це серед розмаїття кольорів і відтінків ірисового саду, три чи чотири години промайнули враз. Час збиратися додому. Наостанок господарі запросили на чай чи каву (за бажанням). Хоча це і не було передбачено, але ми з вдячністю пройшли до накритого столу, бо ж дійсно трохи притомилися. Та й причина була - все-таки Перший з'їзд ірисівників України! На згадку нам роздали сувеніри – чудові чашки з символікою з'їзду. Господарі виявилися дуже завбачливими – приготували такі ж сувеніри і для всіх членів Правління, що приємно нас вразило. Залишається тільки вірити, що колекція

сувенірів буде поповнюватися кожного року. Здавалося, вже все сказано, позитивні емоції створили чудовий настрій, господарям одностайно поставили високу оцінку за їх важку працю, яка приносить таку насолоду, але нас чекав ще один сюрприз: кожному Світлана вручила пакетик, де лежало кілька сортів її власної селекції. Це прекрасний початок, це має стати традицією для всіх, хто займається селекцією. Ніхто з нас ні на секунду не пошкодував про приїзд у Ворожбу.

Отже, початок покладено. Залишилося зовсім мало: кожного року зустрічатися, обмінюватися досвідом, обговорювати і перемоги, і невдачі, бо ж гуртом все вдається краще.

І вже зовсім несподівано для частини із нас завершилася поїздка. До Києва наша дорога пролягла через Чернігівщину і ми не могли не скористатися запрошенням «на хвилинку заскочити» в сад родини Якименків. Хоча часу дійсно було хвилин 30-40, ми встигли побачити і оцінити масштаби саду і його чистоту та відмінний стан квітів. Побачили і сіянці, що мене приємно вразило (нашого полку прибуло!). Успіхів вам, Валентино і Миколо, на цій «неораній» ниві! Думається, що Якименки ще запросять відвідати їхній сад, як і інші колеги, але це в перспективі.

А поки що ми складаємо щире подяку родині Яковчуків – Володимирі та Світлані за їх невтомну працю, за власноруч створену неповторну красу і бажаємо, щоб їхнього натхнення вистачило на довгі роки.

О Старостенках, Вихровых, или как не обмануться при покупке посадочного материала

Олександр Монако (м. Київ)

В последнее десятилетие в Украине значительно вырос интерес к такому прекрасному цветку, как ирис, что может только радовать нас – давних поклонников этого чуда природы. Но в то же время появились люди, решившие на этом быстренько заработать, иногда не совсем честно...

Ирисоводы со стажем хорошо помнят некоего Старостенко (он же Вихров, и ещё куча других фамилий, и неизвестно, есть ли среди них настоящая), который обманул такое количество людей, что любой адрес - Крым, Раздольненский

сільськогосподарський коледж, потім стажувався два роки в Англії. Зараз уся велика родина Блайзів задіяна в ірисівництві. Зокрема, свої сорти інтродукують дружина Леслі, сини Хейді та Пол, не відстають і внуки Блайза. Деякі з таких сортів широко відомі нашим ірисівникам (напр. JAZZAMATAZZ). За словами самого Беррі, він має намір розводити іриси так довго, стільки зможе.

Беррі Блайз працює з різними класами ірисів, включаючи спурії та сибірські. Знаємо багато сортів Блайза серед карликів, інтермедій та бордюрних. Але найбільший внесок у розвиток культури ірисів, безсумнівно, зроблений в класі ТВ (Високих борідкових). Напевно, не знайдеться серед ірисівників людини, котра б не захоплювалася чудовими сортами високих борідкових ірисів селекції Блайза. Перегляд одного тільки каталогу фірми «ТЕМПО TWO» приносить величезну насолоду. Особливо цікавими ці каталоги являються для гібридизаторів, адже для кожного сорту Беррі вказує родовід (для всіх сортів, не лише власних), що є дуже важливим моментом і, крім нього, цього не робить ніхто з відомих селекціонерів, інколи вказують родовід сортів власної нової інтродукції. Також для багатьох сортів дається коротка характеристика з точки зору фертильності (здатності до запилення) та стійкості до складних природних умов.

Сорти Блайза в усьому світі користуються популярністю. Багато з них інтродуковано в США, куди він, до речі, дуже часто прилітає для спілкування з провідними гібридизаторами Кеппелом, Гіо, Блеком та Джонсоном, знайомства з їхніми новинками та щоб власноруч позапилювати іриси.

Багато його сортів неодноразово отримували нагороди AIS. На жаль, умови присудження медалі Дайкса – найвищої нагороди для ірисів усіх класів - вимагають, щоб автор сорту був громадянином США. Саме це вплинуло, за словами самого селекціонера, на те, що відомий всім DECADENCE не зміг отримати цю нагороду, хоча і був одним із головних серед претендентів. Блайз був першим із зарубіжних ірисівників, кому була присуджена медаль AIS за особливі досягнення в гібридизації. Це наштовхує на думку про те, що кожен, хто хоче спробувати себе в гібридизації ірисів, повинен в першу чергу в своїх запиленнях використовувати величезний потенціал

- новизной;
- отличимостью (от любого другого общеизвестного сорта);
- однородностью (размножение растения должно проходить однородно);
- стабильностью (его основные признаки остаются неизменными после его размножения).

На этапах изучения гибриды можно показывать на выставках с тем, чтобы опытные специалисты объективно оценили их качества.

После детального изучения созданный сорт можно передать в государственное сортоиспытание, либо для регистрации в обществе AIS (Американское Общество Ириса) или в аналогичных Обществах других стран. Следует учитывать, что регистратор не несет ответственности за достоверность информации о том или ином сорте, который регистрируется. Вся ответственность остается за заявителем.

Творец шедеврів - Беррі Блайз

Алла Черногуз (м. Київ)

Його сорти знають і цінують, ними милуються, за ними стоять у черзі роками щоб придбати і посадити у своєму саду. Це дійсно шедеври селекції. Кожен колекціонер з нетерпінням чекає все нових і нових... І вони щороку з'являються: вишукані, різноманітні, зазвичай двоколірні, з густим гофруванням чи мереживом, з широченними фолами... Так, це сорти-візитки Беррі Блайза, чудового австралійського гібридизатора ірисів, відомого далеко за межами рідної Австралії. Він по праву належить до корифеїв світової селекції ірисів. Його так і називають - «чарівник з Австралії».

Беррі, можна сказати, гібридизатор ірисів з діда-прадіда.

Від батька він успадкував велику колекцію ірисів, від нього ж і навчився справі гібридизації. У 1974 році Беррі став власником батькової фірми, відомої всім нам тепер як «ТЕМРО TWO», і почав інтродукувати сорти своєї селекції, якою займався з шістдесятих. До цього він закінчив

район - уже вызывает подозрение. Но время не стоит на месте, и появляются другие «Остапы Бэндеры».

Самый распространённый вариант – торговля на различных ярмарках и выставках. Люди делают большие цветные фото из Интернета, в продаже сорта - ‘Decadence’ и другие, примерно такого же уровня, обычно три - пять наименований. Стоят целые сумки делёнок и интересная цена – порядка 15 - 30 гривен. Когда человеку начинаешь говорить, что такого количества делёнок данного сорта вообще нет в стране и реальная цена этого сорта в три раза дороже, он, не моргнувши глазом, начинает рассказывать сказку о фирме под Москвой, где эти ирисы растут гектарами. Могут быть варианты – в Краснодарском крае или ещё где-то. Когда я пересказал эту версию Сергею Локтеву (Президент Российского Общества Ириса), он посмеялся и ответил, что у них этот вариант идёт, как ирисы из Украины. Так, что если вы где-то видите очень красивые фото и много делёнок – подумайте прежде, чем покупать. Такие ирисы – это как антиквариат, их не может быть много, их даже в США не так уж и много.

Есть и другие варианты развода доверчивых цветоводов. Один из них – приём заказов для закупки оптом у известных коллекционеров. Мне достоверно известен случай, когда в Мариуполе некто стоял на цветочном базаре с журналом «Огородник», в котором была напечатана статья об ирисах, и пытался собирать деньги для поездки в Киев и покупки упоминаемых в журнале ирисов у этого ирисовода. Есть несколько другой вариант. Люди распространяют слухи о своих хороших отношениях с известными коллекционерами, а также о том, что эти самые коллекционеры только им продают самые новые и красивые сорта, а всем остальным эти сорта самостоятельно купить ну никак невозможно. К другому коллекционеру приехали люди из Луганской области посмотреть цветение. Увидев этого человека, они заявили: «А Вы – это не Вы». Оказывается, у них там какой-то торговец ирисами, показывал всем какое-то фото, на котором он якобы с этим ирисоводом, и он как-бы продает его делёнки, а обращаются напрямую – бесполезная вещь. Это вообще полный бред! Большинство коллекционеров открыты для общения по любому вопросу. Другое дело, что коллекции ирисов, это не бескрайние поля, это небольшие

приусадебные или дачные участки, и, действительно, новейших ирисов в стране очень мало, можно сказать – считанные единицы. Эта культура требует к себе трепетного отношения, а арендовать пару гектаров, на которых будут работать нанятые люди, которым всё равно, что выращивать, так просто ничего не получится. Поэтому очень часто, получив отказ по своему заказу, люди воспринимают это, как нежелание коллекционера иметь с ними дело.

Вопрос-то совсем в другом – деленок данноНо прогресс не стоит на месте - в Интернете стали появляться новые сайты ну с очень шикарным ассортиментом. Причём там совершенно незнакомые нам (ирисоведам со стажем) фамилии. А такие коллекции не делаются за один год, поверьте мне. При этом однозначно всех этих людей записывать в мошенники, наверное, будет неправильно. Да, возможно человек потратил кучу денег, проехал, например, в Краснодар, все это купил, высадил, ну и тут же выложил всё это в сеть, то ли, чтобы имя своё засветить, то ли решил денег сразу заработать. Из-за отсутствия должного опыта этот человек просто не подумал о том, что зима, например, может быть неблагоприятной или мыши поработают и весной он может много чего недосчитаться. Но человек, возможно, свято верит, что у него всё получится. К сожалению, его вера не убережёт его потенциальных заказчиков, от последующих разочарований...

Другие из этой категории идут дальше – они размещают на своих сайтах информацию о том, что они приобретают исходный материал у ведущих мировых селекционеров, что чаще всего является ложью ввиду того, что сделать это очень непросто по чисто организационным моментам. Некоторые заходят совсем далеко – размещают прайсы с сортами, которых у них (на момент размещения прайса) не может быть даже теоретически, так как на этот момент они ещё не продавались вообще и могут появиться в Украине не раньше конца марта – начала апреля. Да, возможно они их заказали и даже возможно в апреле получают и высадят. Но рассчитывать, что с этих растений можно будет в августе что-то качественное отделить для продажи – это может предположить только очень наивный человек, или полный проходец.

промываем в растворе свежеприготовленной «марганцовки» или белизны (профилактика распространения возможных вирусных инфекций). В это же время проводим первую выбраковку (негативный отбор) некоторых сеянцев по признакам сильного поражения болезнями (если имеются), деформированным листьям и т.п.

Дальнейший уход идентичен уходу за коллекционными посадками ирисов и на этом мы не будем детально останавливаться.

На нашем участке ко второму году после посадки зацветает примерно 5 – 10% гибридных сеянцев. Однако никаких оценок и отборов в это время не проводим, а цветоносы у таких растений удаляем после раскрытия первого цветка. Массовое цветение гибридных сеянцев наступает на третий год после посадки. В этот период проводим индивидуальный отбор тех, которые отвечают нашим требованиям. Иногда, в силу разных причин, отдельные гибридные популяции оставляем для дополнительного анализа еще на год.

Выделенным гибридам присваивается селекционный номер (у каждого селекционера своя методика присвоения таких номеров), они отмечаются этикетками, а все данные записываются в селекционный журнал.

Выкопку и пересадку клонов отборных форм, осуществляют с теми же требованиями, что и для коллекционных сортов. Некоторые селекционеры – любители на этой стадии уже дают названия, рекламируют и реализуют свои гибриды, поскольку куст ириса в таком возрасте имеет от 3 до 10 и больше лопаток. Опытные селекционеры, знающие законы частной генетики и селекции, продолжают изучать выделенные гибриды, проводят выбраковку, как отдельных клонов, так и худших гибридов. Оценка проводится по комплексу признаков: декоративности, продуктивности, устойчивости к болезням, вредителям и неблагоприятным условиям среды, стабильности сохранения хозяйственно-ценных признаков по годам и т.д. Этот процесс затягивается на 3 и больше лет. Только лучшим гибридам, проверенным временем, предоставляется право стать сортом. Перспективный гибрид должен обладать рядом признаков, а именно:

середине августа. Своевременная их уборка - очень важный и ответственный момент. Пересушенные семена ириса плохо и долго всходят (иногда на 2-3 год), что затягивает селекционный процесс. Срезать созревшие семенные коробочки лучше до растрескивания. Созревшие влажные семена имеют коричневую блестящую поверхность, размером с горошину.

Существуют разные рекомендации дальнейших действий с гибридными семенами ириса. Мы же пользуемся собственной методикой, которая была разработана для семян красной смородины, и использована в селекции ириса. После выделения семян из семенников, подсчета, не просушивая, помещаем их в капроновые чулки, сопровождаем каждую комбинацию металлическими этикетками. После того как убраны семена всех комбинаций, складываем их в цветочный вазон или ведро, перемешиваем с влажным крупнозернистым песком. Емкость до посева находится в холодильнике либо подвале с температурой + 1+30°C. К посеву семян приступаем, когда температура почвы не превышает + 50°C (конец октября). Сеем в открытый грунт, в предварительно подготовленные грядки. Благодаря таким действиям, всхожесть семян весной следующего года иногда достигает до 70% и более. Из литературных источников известно, что отдельные семена ириса всходят через год и даже два года после посева. В нашей практике был единичный случай появления 3 сеянцев в 2011 году от посева семян в 2009 году.

Выращивание и отбор сеянцев. Как уже упоминалось, гибридные семена ириса высокого бородатого при благоприятных условиях всходят весной следующего года. Агротехнические операции по уходу заключаются в рыхлении почвы в междурядьях, борьбе с вредителями. Для ускорения их роста и развития в конце апреля и через две недели проводим две корневые подкормки полным минеральным удобрением «Кемира Люкс».

К пересадке сеянцев приступаем в конце июля этого же года. Выкапываем растения, подрезаем корни и листовую поверхность (примерно на 1/3). Срезы припудриваем древесным пеплом и даем подсохнуть в течении суток. Режущий инструмент, после работы с каждым растением, обязательно

Какие возможные варианты выхода из сложившейся ситуации? Хороший вариант для покупателя будет состоять в том, что уже большинство сортов будет «продано», но человек уже себя прорекламирал, в действительности ничего не продавши, но об этом знает только он. Второй вариант, похуже – вам, либо продадут маленькую «невызревшую» делёнку, которая погибнет в первую же зиму, или продадут нормальную делёнку, но другого, похожего сорта. Что можно посоветовать в данной ситуации? Если у вас есть знакомый ирисовод, которому вы доверяете, поинтересуйтесь его мнением по интересующему вас торговцу. Или обратитесь в Украинское Общество Ириса за интересующей вас информацией. Я специально не указываю конкретных фамилий и сайтов, чтобы не делать никому рекламы, как в хорошем, так и противоположном смысле. И пусть приобретенные вами ирисы растут, цветут и приносят вам радость!

ДОВІДНИК ІРИСІВНИКА

Садова класифікація та термінологія прийнята в сучасному ірисівництві

Юрій Буйдін (Київ)

Досвідчені квітникарі, які повністю присвячують себе своїй улюбленій культурі, думаю, не раз завдавалися запитаннями: «А чи багато я знаю про біологію рослин?», «А чи правильно я вживаю ті чи інші терміни?», «Які я знаю погляди на існуючі класифікації?» та багато інших запитань...

Що вже казати про квітникарів-початківців, які потрапляючи у цей «вірій», часом губляться у тій кількості існуючої на сьогодні інформації. Тому, ми започатковуємо рубрику «Довідник ірисівника» де надалі будемо намагатися надавати найсучаснішу та найоб'єктивнішу інформацію, щодо ботаніки, селекції, термінологій, класифікації та іншої наукової тематики, присвяченої нашому улюбленому ірису. Отже, перша частина нашої рубрики присвячена загальним поняттям і термінам та сучасним класифікаціям прийнятим у світовому ірисівництві.

Рід *Iris* L. має понад 200 видів, поширених у помірних країнах північної півкулі; більшість видів ростуть у східній півкулі. Головні центри розвитку цього роду Середземноморська та Центральноазіатська області. В країнах колишнього СРСР зростає 87 видів, з яких в Україні у дикому стані трапляється 15 видів.

Наші представники роду – багаторічні рослини з розгалуженим товстим кореневищем; листки плоскі, мечоподібні або лінійні, дворядні; квітки одиничні або в небагатоквітковому суцвітті, з покривалом із 1-3 листків.

Найдекоративнішими є так звані «борідкові» іриси – з характерним опушенням з багатоклітинних волосків на зовнішніх частках оцвітини – «борідкою», до яких належать всі сорти гібридного садового ірису (*Iris hybrida hort.*). Саме вони переважають у світовому сортименті, що налічує на сьогоднішній день більш 80 тисяч найменувань.

Так звані «безборідкові» іриси – ірис болотний (*I. pseudacorus* L.), ірис сибірський (*I. sibirica* L.), ірис Спурія (*I. spuria* L.), ірис мечоподібний (*I. ensata* Thunb.), завдяки яскравому цвітінню й декоративному вигляду кущів є гарною ландшафтною культурою. Останній вид культивується в Японії вже значний період часу, тому в садівничій практиці його сорти відомі під назвою «японські ірис».

Сорти ірисів різняться забарвленням і формою квіток, термінами цвітіння, формою суцвіття й висотою квітконосу.

Садова класифікація ірисів

Відповідно до сучасної міжнародної класифікації ірисів, розробленої **Американським товариством ірису (AIS)**, прийнято виділяти 15 садових класів:

1. **Tall Bearded (TB)** - Високі борідкові
2. **Border Bearded (BB)** - Бордюрні борідкові
3. **Miniature Tall Bearded (MTB)** - Мініатюрні високі борідкові
4. **Intermedia Bearded (IB)** - Інтермедія борідкові
5. **Standard Dwarf Bearded (SDB)** - Стандартні карликові борідкові
6. **Miniature Dwarf Bearded (MDB)** - Мініатюрні карликові борідкові

Название сорта отцовского растения, (обозначается знаком «Щита Марса» (♂)), (например, 3. ♀ Halo in Pearl ' ♂ Idol).

В журнале скрещиваний дублируют записи и дополнительно указывают количество опыленных цветков, даты и т.п. Во избежание случайных изломов, перед опылением мы привязываем цветоносы к металлическим прутам, которые остаются вплоть до уборки семян.

Сколько производит скрещиваний? Это зависит от желания и возможностей селекционера. Учитывая ограниченное количество земли, мы стараемся произвести около 10 комбинаций скрещиваний ежегодно. Причем одной комбинацией опыляем все цветы на цветоносе (кроме последнего, он обычно деформирован). При 50% завязываемости семенников, это 30 семенных коробочек, 1200 семян и 600-800 растений (естественно цифры приблизительные). Некоторые селекционеры идут по пути: один цветок – одна комбинация. И наоборот – 20 растений одного материнского сорта – одна комбинация (ежегодно получают и анализируют 10 – 100 тыс. и даже больше гибридных сеянцев). Чем больше гибридная популяция, тем больше шансов получить перспективные гибриды и создать отличные сорта.

Необходимо отметить, что скрещивания не всегда удаются. Объясняется это рядом причин. Во-первых, есть сорта, стерильные по женской (частичная или полная неспособность яйцеклеток к нормальному функционированию) или мужской (нежизнеспособная пыльца, её отсутствие либо нерастрескивание пыльников) линиях. Некоторые ученые указывают на возможность энергетической стерильности, которая может возникать от истощения растений, и плеторической, возникающей от излишнего питания.

Во-вторых, стерильность может быть вызвана неблагоприятными погодными условиями: воздействием высокой или низкой температуры, влажности, освещенности а также наличием болезней и вредителей и др.

Уборка, хранение и посев семян. Через 1,5-2 месяца после опыления завязи превращаются в коробочки с семенами. Как показывает наш опыт, созревание семенных коробочек у ириса высокого бородатого наступает в начале -

Пыльцу ирисов с отцовских растений лучше заготавливать за 2-3 дня до опыления из полукрытых бутонов, вырывая пыльники пинцетом. Хранить её можно в бюксах, эксикаторах или бумажных пакетах. По данным доктора биологических наук Г.И. Родионенко, в комнатных условиях пыльца ирисов не теряет жизнеспособности 7 - 8 дней, в эксикаторе над прокаленным хлористым кальцием — 25 - 30 суток, а в эксикаторе, помещенном в холодильник, два месяца и более.

У ириса бородатого в процессе эволюции возросла роль наружных долей околоцветника (фолов). Они раскрывают и закрывают цветок, их широкие пластинки стали посадочными площадками для насекомых опылителей. Если их удалить, опыление не будет происходить. На этом и основан способ изоляции цветков ириса без изоляторов. У раскрывающегося цветка отрезают фолы и пинцетом удаляют пыльники (см. рисунок).

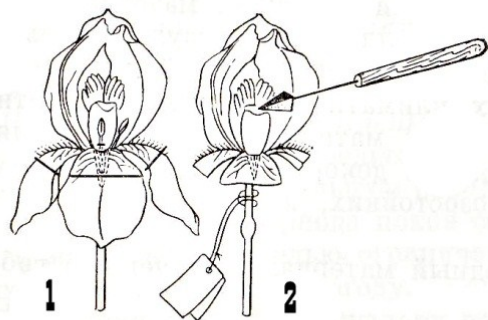

Рис. 1. Опыление цветка ириса:

1 - кастрация цветка и удаление наружных долей околоцветника;

2 - нанесение пыльцы на рыльце пестика

Опыление проводят на следующий день любым, удобным для селекционера подручным средством — кисточкой, резинкой, либо самим пыльником, равномерно нанося пыльцу на рыльце пестика. Опыляют цветки лучше утром

или вечером, когда

нет высокой температуры воздуха, на следующий день опыление желательно повторить. На цветоножку опыленного цветка прикрепляют этикетку с данными о проведенных скрещиваниях. В нашем случае: номер комбинации скрещивания, название сорта материнского растения (всегда пишется первым, либо обозначается знаком «Зеркала Венеры» (♀)).

7. **Aril** (AR) - Аріли
8. **Arilbred** (AB) - Арілбреди
9. **Siberian** (SIB) - Сибірські
10. **Spuria** (SPU) - Спурія
11. **Japanese** (JI) - Японські
12. **Louisiana** (LA) - Луїзіанські
13. **Californian** (CA) - Каліфорнійські
14. **Species** (SPEC) - Видові гібриди
15. **Interspecies** (SPEC-X) - Міжвидові гібриди

Класи 1-8 включають «борідкові» іриси, а класи 9-15 — «безборідкові».

У Російському товаристві ірису (РОИ) прийнята наступна садова класифікація ірисів, яка складається також з 15 класів:

1. **TB** (Tall Bearded) - Високі борідкові
2. **SMB** (Standard Median Bearded) - Стандартні середньорослі борідкові
3. **SFMB** (Small-Flowered Median Bearded) - Дрібноквіткові високі борідкові
4. **IMB** (Intermediate Median Bearded) - Проміжні среднерослі борідкові
5. **SDB** (Standard Dwarf Bearded) - Стандартні карликові борідкові
6. **MDB** (Miniature Dwarf Bearded) - Мініатюрні карликові борідкові
7. **(-)AB** (Non-Aril-Like Arilbreds) - Неарілоподібні Арілбреди
8. **AR & (+)AB & AB** (Arils and Aril-Like Arilbreds) - Аріли і арілоподібні Арілбреди
9. **SIB** (Siberian) - Сибірські
10. **CHR** (Chrysographes) - Хризографи
11. **JA** (Japanese) - Японські
12. **SPU** (Spuria) - Спурія
13. **LA** (Louisiana) - Луїзіанські
14. **CA** (Californian) - Каліфорнійські
15. **OT** (Others) - Інші

Як і в міжнародній класифікації, класи 1-8 включають «борідкові» ірис, а класи 9-15 – «безборідкові». На відміну від міжнародної класифікації, у РОИ із класу «Сибірські» в окремий клас - виділені 40- хромосомні культивари «Хризогрaфи», що мають відмінний від Сибірських ірисів фенотип. РОИ визнало доцільним для виділення в самостійний клас критерієм, наявність в його складі не менш ніж 100 сортів, тому класи «Видові гібриди» і «Міжвидові гібриди» були об'єднані в один клас – «Інші».

За висотою

За висотою квітконосу виділяють три групи «борідкових» ірисів: **карликові** (до 40 см), **середньорослі** (41-70 см), **високі** (вище 70 см).

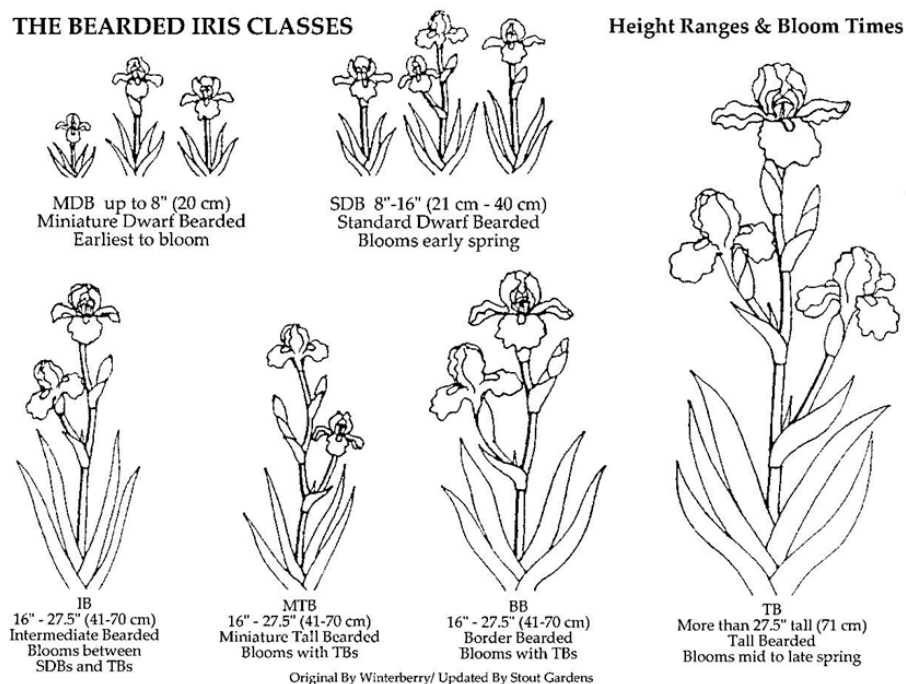

Рис. Групування борідкових ірисів за висотою

При подборе родительских пар для скрещивания можно пользоваться следующими принципами:

1. Исходные сорта должны взаимно дополнять друг друга по основным хозяйственно - ценным признакам. С этой целью проводят оценку их на жизнестойкость, устойчивость к био- и абиотическим факторам внешней среды и другие физиологические признаки. Не перспективными, наверняка, окажутся скрещивания сортов с одними и теми же недостатками (например, не гофрированы или неустойчивы к болезням, т.п.).

2. Хорошие результаты можно получить при скрещивании генетически отдаленных сортов. Для этого необходимо знать их родословную. Селекционеры, проработавшие с культурой много лет, с этой целью создают целые линии, в том числе и инцухт - линии.

3. Скрещивание между собой географически отдаленных по происхождению сортов, (например, Чорномор (украинская селекция) 'Black Tie Affair (селекция США), как в нашем случае).

Для достижения поставленных задач наиболее опытные селекционеры используют в своих работах инцухт (принудительное самоопыление), беккроссы (возвратное скрещивание потомка первого поколения с одним из родителей), отдаленную гибридизацию, искусственный мутагенез (физический, химический) и т. п.

И еще один немаловажный момент. Наиболее тщательно необходимо подбирать материнское (семенное) растение. Сеянцы, в большинстве случаев, наследуют качества материнского сорта: высоту, устойчивость к болезням, способность к хорошему размножению. Нелишне напомнить, что для гибридизации выбирают хорошо развитые растения, без повреждения болезнями и вредителями.

Техника гибридизации

В условиях Украины в зависимости от региона и складывающихся погодных условий цветение высокого бородатого ириса начинается со середины мая и длится (за счет подбора сортов с разными сроками цветения) до середины июня. Опять - таки, в зависимости от погодных условий, каждый конкретный цветок может цвести 2-5 дней.

Особое внимание уделяется изяществу, равномерности гофрировки долей околоцветника, выразительности бородок. Цветонос у современного сорта должен быть прочным, с достаточно длинными ветвями, чтобы раскрывающиеся цветки не мешали друг другу, с шестью и более бутонами. Немалое внимание уделяется и устойчивости сорта к болезням, разрастаемости куста и представительности цветения, когда количество цветоносов примерно равно половине числа вееролистьев. Приоритетными направлениями в селекции ириса являются создание сортов, относящихся к так называемому космическому поколению (с пространственным продолжением бородки в виде рога, ложки или петалоида), а также сортов с повторным цветением (ремонтантных).

Подбор сортов для скрещивания - это один из наиболее важных этапов, обеспечивающий успех всей селекционной работы. Основным принцип селекционеров - скрещивать все самое лучшее между собой не всегда оправдан. Как правило, в качестве исходного материала подбираются лишь сорта с высокодекоративными качествами цветков.

Еще более простой способ, используемый селекционерами-любителями - свободное опыление. Мы не исключаем возможности получения сортов при данном способе опыления цветков, однако, накопив уже достаточно хороший опыт в селекции смородины и гладиолуса, им не пользуемся. Дело в том, что при попадании с помощью насекомых пыльцы из разных сортов на пестик материнского растения проявляется её избирательная способность (чаще всего не лучших отцовских сортов). Имея и без того очень сложный гетерозиготный генотип, в потомстве от свободного опыления, наверняка, будут появляться признаки, характерные для диких предков культурного ириса.

По нашему мнению, если идти таким путем, необходимо либо надеяться на удачу, либо создавать многотысячные популяции сеянцев и таким образом увеличивать вероятность появления растений с культурными признаками. В связи с этим считаем, что более перспективным путем для селекции (любой культуры) является искусственная гибридизация с тщательно продуманным подбором родительских пар.

Карликові підрозділяють на *мініатюрні* - MDB (Miniature Dwarf Bearded), у яких на квітконосі висотою не більше 20 см. буває, як правило, 1-3 квітки; і *стандартні* - SDB (Standard Dwarf Bearded) - висота квітконосу 21-40 см. і, як правило, 2-4 квітки на квітконосі.

Середньорослі діляться на три садові класи: *проміжні* - IB (Intermediate Bearded), у яких, як правило, більше 4 квіток на квітконосі, *бордюрні* - BB (Border Bearded) - більше 6 квіток на квітконосі; і *мініатюрні високі* - MTB (Miniature Tall Bearded).

Високі борідкові - TB (Tall Bearded) також несуть, як правило, більше 6 квіток на квітконосі. Сорти високих борідкових ірисів - найчисленніші і найпопулярніші. Більшість сучасні сортів борідкових ірисів характеризується тетраплоїдністю.

Тетраплоїдність - різновид поліплоїдії - спадкособової зміни, що полягає в кратному збільшенні числа наборів хромосом у клітках організму. Поліплоїдія в природі виникає спонтанно, а також може бути спричинена штучно, як впливом різних природних факторів так і хімічних речовин. Більшість соматичних клітин більшості видів рослин містить диплоїдний (подвійний) набір хромосом. Сорти садових ірисів спочатку були отримані з європейських диплоїдних (24-хромосомних) видів. Згодом їх схрестили з азійськими видами, які мали тетраплоїдний (48-хромосомний) набір. Існує припущення, що азійські види ірисів являють собою не дикі види, а здичавіле потомство прадавніх культурних сортів, виведених ще в античну епоху. У результаті гібридизації європейських видів ірисів з азійськими були отримані спочатку триплоїдні, а потім і тетраплоїдні сорти, що виявились набагато гарніше диплоїдних. Як правило, тетраплоїдні рослини характеризуються більшими розмірами (могутнішими кущами й великими квітками).

Сучасні сорти високих борідкових, як правило, відрізняються потужними гіллястими квітконосами з більшою кількістю бутонів. Однак кількість квіток на квітконосі не є діагностичним критерієм для садової класифікації ірисів, а, скоріше - критерієм для суддів при оцінці ними того або іншого культивуру.

Існують наступні типи групування сортів борідкових ірисів:

За забарвленням квітки

Забарвлення квітки ірисів забезпечується наявністю двох груп пігментів: антоціанів (фіолетово-червоних, пурпурних, лавандових, блакитних, фіолетових); і каротиноїдів (жовтих, жовтогарячих, рожевих). Тому дикоростучі види ірису мають переважно сині й жовті квітки.

Сорти гібридного ірису за забарвленням квітки підрозділяють на: **одноколірні** (self) - у різних гамах;

двотонні (bitone) - із забарвленням внутрішніх і зовнішніх часток оцвітини, що різняться інтенсивністю того самого кольору;

двоколірні (bicolor) - з верхніми й нижніми частками, забарвленими в різні кольори.

Для деяких кольорових комбінацій забарвлення верхніх і нижніх часток застосовуються окремі терміни. Так, двоколірні іриси з білими верхніми частками називаються "амена" (amoena), а з жовтими - "варієгата" (variegata).

Двотонні іриси зі світло-ліловими верхніми й темно-ліловими (фіолетовими) нижніми частками називаються "неглекта" (neglecta).

Двотонні й двоколірні сорти, у яких верхні частки пофарбовані темніше нижніх, називаються "реверс" (reverse).

Також можна зустріти наступні поєднання кольорів:

"Пліката" (plicata) - це зразок забарвлення з антоціановим візерунком (у спектрі від рожево-бузкового до темно-фіолетового) на світлому полі (білому, кремовому, жовтому й т.п.) при основі і найчастіше - по краях часток оцвітини. Іноді візерунок може покривати всю поверхню часток.

"Люміната" (luminata) - характеризуються відсутністю на антоціановому полі антоціанових пігментів навколо борідки (обов'язково) і по краях часток оцвітини (нерідко).

"Люміната-пліката" - це зразок забарвлення, що поєднує вищезгадані ознаки люмінати і плікати.

"Гляціата" - (glaciate) характеризується відсутністю антоціанових пігментів. Квітки в білій, жовтій, рожевій, жовтогарячій гамах мають чистий, як би льодистий відтінок.

В заключение, приведу предложенный вариант классификации (только - с аббревиатурами) в виде схемы.

Из опыта гибридизации ириса бородатого в Украине

Геннадій Мамченко (м. Прилуки)

На сегодняшний день Высокий бородатый ирис имеет очень большую популярность среди цветоводов многих стран мира. В связи с этим возрастает и число желающих заниматься селекцией этой культуры. Придерживаясь определённых правил по гибридизации, выращиванию гибридных семян, анализу популяций и другой селекционной рутине многие цветоводы окунаются в этот мир, как говорится, с головой.

Создание новых сортов - сложный и длительный процесс, включающий ряд этапов, начиная от подбора исходных пар для скрещивания и заканчивая размножением нового сорта, его регистрацией.

Прежде чем заняться селекцией Высокого бородатого ириса, необходимо четко представлять себе модель сорта, которую стремится получить селекционер. Современный сорт должен быть ярким, контрастным, с широкими парящими фоллами и сомкнутыми стандартами, одним словом, запоминающимся, своего рода изюминкой. Фактура лепестков должна быть плотная, обеспечивающая устойчивость к атмосферным осадкам.

бутона и, практически, те же размеры долей околоцветника. В группе же ТВР возможность разбиения есть – в последние годы в ней появились (в основном – усилиями Пола Блэка (Paul Black)) сорта со сравнительно миниатюрными цветками, и, видимо, это направление продолжит развиваться и дальше. Т. о., группа ТВР может быть разбита на два класса: STBP (Стандартные Высокие Собственно Бородатые) и SFTBP (Мелкоцветковые Высокие Собственно Бородатые). К последнему относится, скажем, хорошо известный сорт Блэка DOLCE ('03). Понятно, что для фиксации этих классов те или иные размеры цветка в них надо будет «законодательно» установить. В группах TSAB и TAR о подобных разбиениях на сегодняшний день можно говорить лишь теоретически, и лишь будущее покажет, понадобятся ли там такие классы.

Здесь следует остановиться ещё на одном, связанном с классификацией садовых ирисов, аспекте – не следует смешивать параметры, определяющие тот или иной класс, с критериями судейства в этом том или ином классе. При официальной регистрации ирисов у заявителей не спрашивается ни о количестве ветвей на цветоносе, ни о количестве на нём бутонов, ни о характере разрастаемости культивара и т. д., т. е., регистрировать, в принципе, не запрещается «всё, что угодно» (скажем, Высокий Собственно Бородатый с одним бутоном, если такое могло бы оказаться). Судейские же критерии призваны ориентировать гибридизатора на то, чтобы его культивары не были «мусором» и могли достойно участвовать в конкурсах и опросах и претендовать на те или иные награды. В этой связи мне по классам Собственно Бородатых ирисов видятся, например, следующие минимально допустимые количества бутонов (т. е., те, – при которых в этих классах вообще допустимо начинать проводить судейство):

DBP – 2

LMBP – 3

STMBP и SFTMBP – 4

STBP и SFTBP – 5

Переливчасті (blend) - це зразок забарвлення сортів часток оцвіттини у яких спостерігаються плавні переходи від одного кольору до іншого.

Особливу категорію становлять сорти ірисів з нерегулярним (візуально хаотичним, безсистемним) малюнком часток оцвіттини - так званим "*зламаним*" кольором (broken color). Їхні квітки нагадують квітки уражених вірусом строкатості тюльпанів.

За формою квітки

Квітки ірисів мають, як правило, 6 часток оцвіттини: 3 внутрішніх і 3 зовнішніх. По положенню зовнішніх часток оцвіттини розрізняють наступні форми квітки ірисів:

класична - із зовнішніми частками, спрямованими вниз;

напівширяюча - із зовнішніми частками, спрямованими вниз - у сторони;

ширяюча - із зовнішніми частками, спрямованими горизонтально.

За формою країв часток оцвіттини

Квітки ірисів можуть мати прямі (рівні) краї часток оцвіттини - квітки так званого "*строгого стилю*" (tailored); *гофровані* (ruffled, waved); *мереживні* (laced), або *пухирчасті* (bubbly).

Абсолютна більшість сучасних сортів високих борідкових ірисів мають квітку з гофрованим, в більшій чи меншій мірі, краями часток оцвіттини. Більшість з них мають великі квітки із щільною текстурою часток оцвіттини.

За формою борідки

Серед ірисів часто зустрічаються сорти з борідкою, пофарбованою контрастніше стосовно кольору часток оцвіттини. Нове явище в селекції борідкових ірисів - сорти з різними виростами борідки - так звані іриси "*космічного покоління*" (space agers). Вирости можуть бути у формі *рогу* (horn), *ложки* (spoon) або "*пелюстки*" - *петалоїду* (flounce). Прояв цієї ознаки не стабільний і в той чи інший рік культивування може майже виявлятися, оскільки залежить від кліматичної зони вирощування, погодних умов і особливостей агротехніки.

За термінами початку цвітіння

Для сортів кожної із трьох основних груп борідкових ірисів

виділяють ранній, середній і пізній терміни початку цвітіння. Для багатьох сортів цвітіння не укладається в рамки якого-небудь одного терміну, тому існують додаткові градації (категорії), наприклад: "ранньо-середній", "середньо-пізній" і т.д..

Ці терміни мінливі й залежать від конкретних регіональних кліматичних і погодних умов. Сезон цвітіння борідкових ірисів відкривають мініатюрні карликові (MDB): так, в умовах України вони звичайно зацвітають у III декаді квітня. Після них - приблизно у I декаді травня - зацвітають стандартні карликові (SDB). Середньорослі сорти IB цвітуть між цвітінням SDB і TB ірисів, а сорти BB - одночасно з високими, які й завершують сезон цвітіння борідкових ірисів.

Деякі сорти мають властивість повторного цвітіння. Вони мають назву *ремонтантні* (rebloom.), в кліматичних умовах України таке явище спостерігається доволі часто і притаманне майже усім групам борідкових ірисів.

Також слід відмітити той факт, що квіткова брунька в ірисів закладається попереднім летом при накопиченні певної суми середньодобових позитивних температур. Якщо літо було прохолодним, деякі пізні сорти можуть не зацвісти.

Нагороди

Вищою нагородою, яка присуджується AIS, є *Меморіальна медаль Дайкса* (Dykes Medal). На неї щорічно претендують інтродуковані у Північній Америці сорти всіх садових класів, що одержали в поточному році вищу нагороду у своєму класі. Заснована в 1927 році. Крім того, присуджується Австралійська й Британська медалі Дайкса.

Вищими нагородами в кожному садовому класі, які присуджуються AIS, відповідно є:

У класі TB - *медаль Джона Вістера* (John C. Whister Medal), названа на честь першого президента AIS - заснована у 1993 році. Протягом перших п'яти років (1993-1997) її щорічно присуджували тільки одному сорту, а з 1998 року - трьом сортам. У всіх інших садових класах відповідна медаль щорічно присуджується тільки одному сорту.

У класі BB - *медаль Ноултона* (Knowlton Medal)

У класі IB - *медаль Сассів* (Hans and Jacob Sass Medal)

Понятно, что в первую из данных подгрупп попадут большинство культиваров из нынешнего класса SDB (за исключением самых низкорослых из них, которые пополняют класс DBP) и самые низкорослые из нынешнего класса IMB. Подавляющее же большинство интермидий, а также — представителей нынешних классов SMB и SFMB переместятся в подгруппу TMBP. Аналогично выделяются подгруппы LMSAB, TMSAB и LMAR, TMAR соответственно. Для категорий SAB и AR, возможно, оба предложенных здесь разбиения по высоте цветоноса на сегодняшний день либо неактуальны, либо малоактуальны, поскольку культиваров данных категорий пока зарегистрировано (и вообще существует) неизмеримо меньше, чем культиваров категории BP. Однако понятно также, что с годами их будет становиться всё больше, и предложенные для них подгруппы будут всё более наполняться.

Прекрасно понимаю, что написанное здесь (а это ещё не всё) малоинтересно для основной массы ирисоводов, однако хочу подчеркнуть, что предлагаемое отнюдь не есть жонглирование аббревиатурами, а вызывается уже упомянутой реально назревшей потребностью в проведении классификационных изменений. Что же касается аббревиатур и прочей конкретики, то вполне возможно, что кто-то в дальнейшем сможет предложить и более удачный вариант на этот счёт. Итак, продолжаю.

Что касается группы Среднерослых Собственно Борода-тых, то разбиение её на две подгруппы ещё не заканчивает процесс классификации в ней, т. к. в TMBP, как я уже сказал, попадают и т. н. столовые (SFMB в нынешней классификации) ирисы, существенно отличающиеся по фенотипу от всех иных среднерослых ирисов. Поэтому следующей ступенью классификации (основание последней — фенотип) здесь будет деление подгруппы TMBP на S(стандартные)TMBP и SF(мелкоцветковые)TMBP, и вот теперь уже классификационный процесс со среднерослыми ирисами данной категории оказывается завершённым. Для подгрупп же TMSAB и TMAR аналогичного разбиения просто не существует.

Карликовые ирисы разбивать, собственно, некуда: что при 18-19 см высоты цветоноса, что при 22-23 — это те же 2-3

или иные награды. Система наград всегда вторична по отношению к классификационной и, в принципе, может не существовать вовсе, т. е., не следует «ставить телегу впереди лошади».

Теперь, собственно, к нашей классификации. На первом шаге предлагаю делить бородатые ирисы (в упомянутом выше их понимании) на три следующие категории:

- Собственно Бородатые и Им Подобные Арилбреды;
- Стандартные Арилбреды;
- Арилы и Им Подобные Арилбреды.

В первую (для краткости можно было бы обозначать её BP – Bearded Proper) попадают те арилбреды, у которых ариловая составляющая не больше $1/4$, во вторую (SAB – Standard Arilbred) – те, у которых значение этой компоненты колеблется между $1/4$ и $3/4$ (исключая сами эти значения), и в третью (для краткости – AR – Aril) – те, у которых ариловая составляющая не меньше $3/4$. Основанием данной классификации является фенотип цветка культивара, (в большинстве случаев отнесение культивара к той или иной из этих категорий подкрепляется также знанием его генотипа).

Далее предлагается культивары каждой из этих трёх категорий разделить по высоте их цветоноса на низкорослые (карликовые), среднерослые (средние) и высокорослые (высокие). Касательно категории BP в первую из названных здесь групп (её обозначение – DBP) будут попадать культивары с высотой цветоноса не выше 25 см, во вторую (MBP) – с высотой цветоноса от 26 до 70 см, и в третью (TBP) – с высотой цветоноса более 70 см. Аналогично данные группы для двух других категорий будут обозначаться как DSAB, MSAB, TSAB и DAR, MAR, TAR, соответственно.

Теперь следует посмотреть (опять же на примере Собственно Бородатых) на группу среднерослых ирисов. Очевидно, что она также неоднородна, поэтому применительно к ней необходима очередная ступень классификации. Основанием последней предлагается также сделать высоту цветоноса. Поделим все среднерослые на Более Низкие Среднерослые (LMBP), с высотой цветоноса 26–45 см, и Более Высокие Среднерослые (TMBP), с высотой цветоноса 46–70 см.

Виставкові композиції

Алла Черногуз та Олександр Монако захоплені роботою

Ігор Хорош біля власного стенду

Сорт І. Хороша 'Серце Океану' лауреат Міжнародного конкурсу ірисів у Флоренції 2011 року

Експозиція родини Якименків

Виставкові композиції

Фото до статті II Всеукраїнська виставка Борідкових ірисів (Ю. Буйдін)

Перші кроки по саду Володимира і Світлани Яковчук

Вся увага до слів господині

Очі розбігаються...

Майстер-клас від Світлани Яковчук

Сувенірна символіка ІЗ'їзду УСІ люб'язно виготовлена господарями

Несподіваний візит до саду родини Якименків

Фото до статті ІЗ'їзд Української спілки ірисів (А. Черногуз)

Дело в том, что многие современные сорта классов IMB и SMB по своим классовым признакам стали, практически, неотличимы друг от друга – ни по размеру цветка, ни по сезону цветения, ни по количеству бутонов. Это «сближение» шло естественным образом несколько десятков лет, поскольку представители упомянутых классов скрещивались и друг с другом и с культиварами классов SDB и TB, и с видовым *I. aphylla*. В результате этой плодотворной работы «всё перемешалось», и соответствующие классификационные критерии оказались «размытыми». Т. о., очевидно, что необходимость удобства работы с ирисами явно требует проведения тех или иных изменений по этой части.

В то же время, встречаются, хотя и не так часто, классификационные предложения, связанные и с другими классами бородатых ирисов. Надо сказать, что под последними я понимаю не только собственно бородатые ирисы, но также и арилбреды и арилы. Вспомним здесь ещё один момент, связанный с классифицированием, а именно, – классификация может быть (и нередко бывает) многоступенчатой. В ирисоводстве как раз так оно и есть. Если основанием классификации садовых ирисов на её первом этапе считать наличие или отсутствие у культиваров бородки, то упомянутое выше понимание представляется вполне логичным и естественным. Так вот хочу в качестве одного из возможных вариантов совершенствования (на мой взгляд) имеющейся классификации предложить свои нижеследующие соображения. Вполне возможно, что у кого-то из коллег появятся свои, иные предложения по этой части – тем интереснее будет обсуждать этот вопрос на заседании (заседаниях) Президиума РОИ.

Здесь необходимо упомянуть ещё один момент, связанный с теми или иными предложениями классификационных вариантов: при всей конвенциональности последних никогда не стоит классификацию искусственно подо что-либо подгонять, т. е., классификация должна ориентироваться исключительно на сам объект, а не на какие угодно возможные следствия из неё же самой. Например, что касается ирисоводства, совершенно не выдерживает критики образование классов для того, чтобы определённого типа культивары могли получать те

В продовження теми класифікацій ірисів, пропонуємо вашій увазі статтю, люб'язно надану нам президентом РОИ, С. Локтєвим, присвячену класифікації ірисів офіційно прийнятій в цій організації. На нашу думку, ця класифікація враховує ті недоліки, які є у класифікації AIS, а от чи погоджуватись з нами чи ні, це вже ваше право...

Правління УСІ

О классификации бородатых ирисов

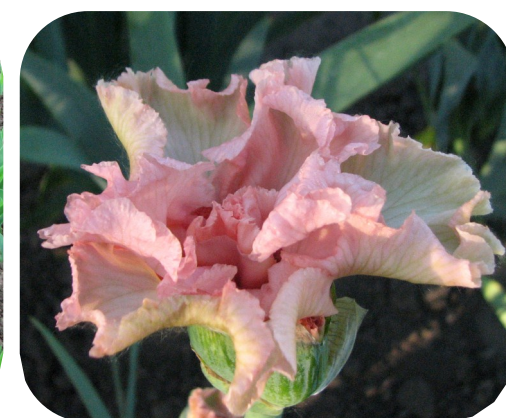
Сергей Локтєв (м. Москва, Росія)
(Із Бюлетеня РОИ за 2011 рік)

Время от времени в ирисоводстве (как, естественно, и во многих других сферах человеческой деятельности) появляются (реже — в официальных изданиях и чаще — в приватной переписке) те или иные предложения, касающиеся садовой классификации его системообразующего объекта. В подобных появлениях нет ничего удивительного, если не забывать о двух, связанных с любым классифицированием моментах. Во-первых, никакая классификация не является законом природы, это всегда, своего рода, конвенция, договор. И, во-вторых, всякая классификация нужна ни для чего иного, как только для удобства работы с тем или иным рассматриваемым множеством. Т. е., когда возникают какие-либо «рабочие» неудобства, логично появляются и соответствующие улучшающие (с точки зрения авторов) ситуацию предложения. Если последние оказываются достаточно интересными для тех, кто, как говорится, в теме, то они, естественно, обсуждаются и в результате либо не находят поддержки (и тогда продолжает действовать старый вариант), либо признаются стоящими и обоснованными и оформляются в новую конвенцию. Таким образом, скажем, была принята в 2003 году ныне действующая классификация РОИ.

В данном тексте речь пойдёт о классификации только бородатых ирисов. Среди касающихся их классификационных предложений большинство относится к группе среднерослых ирисов. Что может не устраивать инициаторов подобных изменений в существующем положении дел? Не буду перечислять все нюансы (их — достаточно много), а остановлюсь только на главном.

Двухмесячные сеянцы ириса

Действие колхицина на сорт Kentucky Woman. Инъекция 0,5% раствора в цветонос (фаза выхода цветоноса из пазух листьев)

Гибридные сеянцы ириса, время индивидуального отбора

⇐ Фото до статті:

Из опыта гибридизации ириса бородатого в Украине
(Г. Мамченко)

Фото до статті:
В поисках идеальной розовой аме- ны (Б. Блайза)

T197-3.1

T199-4.1

Перспективні сіянці Б. Блайза

T199-4.1

U318-1

U139-1.1

S113-A 2

S115-B.1_2

U118-1.1_2

Фото до статті: **В пошуках
ідеальної розової амени**
(Б. Блайза)

У класі SDB - медаль Кука - Дугласа (Cook - Douglas Medal)

У класі MDB - медаль Кепарна - Уелча (Caparne - Welch Medal).

У класі SIB - медаль Морган - Вуда (Morgan - Wood Medal) - заснована у 1986 році. До цього, з 1952 року, присуджувалася премія Морган - Вуда.

У класі JA - медаль Пейна (J.A. Payne Medal)

Міжнародні конкурси

У світі проводиться кілька міжнародних конкурсів ірисів. Найтривалішу історію проведення має Міжнародний конкурс ірисів у Флоренції (Італія) - Concorso Internazionale dell'iris, організований Societa Italiana dell'iris. Він проводиться щорічно з 1957 року серед культиварів садових ірисів класів TB і BB.

Із 1996 року проводиться щорічний Московський міжнародний конкурс ірисів, організований РОИ. У ньому можуть брати участь культивари високих борідкових ірисів. Із 2007 року Конкурс проводиться на території Ботанічного саду Біологічного факультету Московського державного університету імені М.В. Ломоносова (МГУ). Для участі в конкурсі провідні світові спеціалізовані господарства й гібридизатори з Австралії, Великої Британії, Італії, Канади, Росії, Словаччини, США, Узбекистану, України, Франції надсилають посадковий матеріал новинок власної селекції (не старіше трьох років від року їх реєстрації/інтродукції). В рамках конкурсу проводять ґрунтові випробування культиварів, а на третій рік після їхнього висаджування - суддівство по спеціально розробленій методиці, за підсумками якого трьом сортам - переможцям присуджується пам'ятна медаль.

Селекціонери

Основними центрами сучасної світової селекції ірисів (за кількістю створених сортів) є: США; Російська Федерація; Австралія, Франція, Німеччина, Велика Британія, Україна, Узбекистан, Італія, Чеська Республіка, Словаччина, Польща, Нова Зеландія, Японія. На частку гібридизаторів США (основні центри - штати Каліфорнія й Орегон) доводиться більше половини щорічно інтродукованих сортів.